

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ διὰ τὸ ἐξωτερικὸν φρ. χρυσῶ 10·
διὰ τὸ ἐσωτερικὸν δραχμαὶ 10.
Πᾶς συνδρομητὴς θεωρεῖται καὶ μέλος τοῦ Συλλόγου
ἀρωγὴν ἄνευ ἐτέρας υποχρεώσεως.

Τὸ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ τοῦ Συλλόγου εἶνε ἐν τῇ συνοικίᾳ
Πλάκας ἀρ. 5. παραπλεύρως τῇ Δημοτικῇ
Σχολῇ τῇ ἐν τῇ ὁδῷ Ἀδριανοῦ.
Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1890.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ψυχολογικαὶ μελέται I. Σκαλτσούνη (Θ'). Φυσιολο-
γικὰ ἐρεῖγια. — Τὴ ἐν τῇς ἱστορίας διδάγματα κατὰ
Πολύβιον, ὑπὸ Χ. Παπαμάρκου. — Περὶ μορφώσεως
τοῦ κλήρου, ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μαντινέας Θεο-
κλήτου. — Αἰθοὶ δι' ἡθικὸν οἰκοδόμημα, ὑπὸ Σ. Νι-
κοκύβουρα ἐρχιμανδρίτου. — Ἑτακοή, ποίημα ὑπὸ
Κ. Διαλεισιᾶ. — Συνδρομαὶ διὰ τῆς «Ἀναπλάσεως».
— Δελτίον βιβλιοθήκης. — Γνωστοποιήσεις. — Ἀλ-
ληλογραφία.

I. ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Θ'.

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΕΙΠΙΑ

«Ἐνε αὐτόχρημα οὐτοπία ὁ διασχυ-
ρισμὸς ἐκείνων οἵτινες ἀφροδύται εἰς
τὴν ὕλην τὴν πνευματικὴν ἰδιότητα».
(Ψυχώσεις. Σελ. 210).

I

Ἡ δημιουργία τῶν γενικῶν ἰδεῶν τοῦ ἀγχι-
θοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀκέραιου, τοῦ
αἰωνίου, κατὰ δὲ τὸν περικλεῆ Κουξέν, ἡ δια-
μόρφωσις πάσης ἰδέας καὶ πάσης ἐννοίας, οὐ
ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατος, ἐὰν τὸ θεμελιώδες
στοιχεῖον τῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης
προσωπικότητος δὲν ἦτο οὐσία πνευματικὴ
ὑπάρχουσα ὑπὸ ὕψους καὶ συνθήκας ὕλης δια-
φύσεως τῶν μηχανικῶν καὶ σωματικῶν τῆς
φύσεως νόμων.

Τὸ περιφανὲς τῆς ἀληθείας ταύτης συναι-
σθανόμενος ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ψυχώσεων»
ἐπεκάλεσάτο τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Δημιουργοῦ
πρὸς ὑποστήριξιν τῶν προτάσεων του, καθ' ὅς
αἱ πνευματικαὶ ἐνέργειαι καὶ ὑπο-
στάσεις δύνανται νὰ πηγάζωσι καὶ ἐκ τῆς
νεκρᾶς ὕλης καὶ διὰ μηχανικῶν νόμων καὶ
δυνάμεων.

Ἡ ἐπικλήσις τοῦ δυνάματος τοῦ Δημιουργοῦ

ὑπὸ τοῦ πρεσβεύοντος ὀλιστικῶς δοξασίας
εἶνε εἰρωνεία καὶ ἐμπαιγμός, ἡ τεκμήριον ὑ-
ψίστης ἀφροσύνης ἀρχῶν ὀδύνησων εἰς τε-
ρατώδεις ἀντιφάσεις καὶ ἀναιρέσεις τοὺς ἐπι-
χειροῦντας νὰ χορηγήσωσιν εἰς αὐτὰς λογικὴν
τιμὴν ὑπόστασιν.

Ἡ βεβαίωσις τοῦ συγγραφέως τῶν «Ψυ-
χώσεων» περὶ ὑπάρξεως Δημιουργοῦ τῆς ζωῆς
καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ λέγω ἀνυποκρίτως, δὲν
εἶνε οὔτε εἰρωνεία οὔτε ἐμπαιγμός. Ἐφρέθη
ὅτι τὸ ὕψος τοῦ γραφοντος εἶνε τὸ κάτοπτρον
τῆς διανοίας καὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ δια-
μορφώσεως, ἐὰν δὲ αἱ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως
τοῦ περὶ «Ψυχώσεων» ποιήματος κρίσεις μου
εἶνε ὀρθαί, αἱ ὀλιστικαὶ δοξασίαι τοῦ Χέκελ
καὶ τοῦ Jules Soury παρέσθαι μὲν τὴν διάνο-
ιαν τοῦ συγγραφέως εἰς σκοπιὰς ἀποπλα-
νήσεις, οὐδόπως δ' ἤψαντο τῶν ἡθικῶν τῆς καρ-
δίας φρονημάτων. Τὴ νύμῃ τῆς πρώτης δια-
μορφώσεως, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ
φιλοσοφία καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα εὐσεβοῦς καὶ
χριστιανικῆς οἰκογενείας κατέλιπον ἐν τῇ καρ-
δίᾳ του δυσεξάλειπτα ἔχνη καθιστῶντα τοὺς
προμαχῶνας τοῦ ἡθικοῦ αὐτοῦ βίου.

Καὶ πῶς ἄλλως νὰ συμβιβάζω τὰς περὶ Δη-
μιουργοῦ βεβαιώσεις μὲ τὰς δοξασίας περὶ μὴ
ὑπάρξεως δυνάμεως ἢ ὕψους ἀνεξαρτήτου τῆς
κοσμικῆς ὕλης;

Καὶ πῶς ἄλλως νὰ συναρμολογήσω τὴν
ἀρχὴν τοῦ συγγραφέως περὶ τοῦ ἐνεσθύνου
τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἀνεγκλίως ἀπορ-
ρέουσιν ἀπὸ τὸ ὀλιστικὸν σύστημα, μὲ τὴν
πεποίθησίν του, καθ' ἣν ὁ ὕλισμὸς δὲν προά-
γει τὴν ἀνηθικότητα ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας;

Καὶ πῶς νὰ συμβιβάζω τὴν ἱστορικὴν αὐ-
τοῦ ἀποπλάνησιν, καθ' ἣν ὁ ὕλισμὸς εἶνε ἡ
δόξα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μετὰ τῆς ἐπιστημονικῆς
αὐτοῦ λατρείας πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Χ-
ριστοτέλους;

Καὶ πῶς νὰ ἐξηγήσω, τίς δὲ τρόπον νὰ συμβιβάσω τὰς ἐν σελίδι 396 διδομένας συμβολὰς καὶ ὑποθήκας περὶ τῶν μέσων δι' ὧν διαμορφούμενου τοῦ ἥθους δύναται νὰ ἐλαττωθῶσι τὰ ἐγκλήματα καὶ νὰ καταστῇ ἐμπεδὸς ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐπομένῃ σελίδι διδασκόμενα καθ' ἣ πᾶσα ἐλευθέρα ἐνέργεια εἶνε ἀδύνατος, καθόσον «αἱ ὠθεύσαι δυνάμεις τὸν τε φυσικὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον εἶνε τυφλαί» ;

Καὶ πῶς ἄλλως νὰ ἐξηγήσω τὴν γενομένην ἐπέκτασιν τῆς παντοδυναμίας τοῦ δημιουργοῦ πρὸς ἀποδείξιν τῆς πνευματικῆς τῆς ὕλης ἰκανότητος πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ταυτότητος τῶν τε χημικῶν καὶ νοητικῶν δυνάμεων ;

Ἄλλ' οἷόδηποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ πηγὴ τοιούτων ἀντιφάσεων καὶ ἐλλειψῶν, θ' ἀκολουθήσωμεν τὸν συγγραφεὴ εἰς πάσας τὰς θεωρίας καὶ βεβαιώσεις του, ἐφ' ὅσον σχετίζονται πρὸς τὸ συζητούμενον περὶ τῆς ὑποστάσεως τῆς ψυχῆς ζήτημα. Καὶ τοὺς μὲν ὅρους τοῦτου ὠρίσασθαι εἰς τὸ προηγούμενον σπουδασμα, ἥδη δὲ θ' ἀκριβώσωμεν τὴν θέσιν τῆς περὶ αὐτοῦ ἐπιστημονικῆς συζητήσεως.

II

Μεταξὺ τοῦ ὕλιστοῦ Φόγτ καὶ τοῦ φυσιολόγου καὶ ἱατροῦ Βάγνερ διεξίχθη ἡ μεγάλη συζήτης, τοῦ μὲν πρώτου ὑποστηρίζοντος ὅτι αἱ πνευματικαὶ ἐνέργειαι εἶνε τὸ ἐξαγόμενον τῶν δυνάμεων τῆς κυτταρώδους ὕλης τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ δ' ἑτέρου διδάσκοντος ὅτι ἡ ὕλιστικὴ δοξασία εἶνε ἐπιστημονικῶς μὲν ἀπαράδεκτος, λογικῶς δὲ παράλογος.

Εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην παρενέβησαν οἱ σπουδαιότεροι τῶν φυσιολόγων καὶ συνετέχθησαν μετὰ τοῦ Βάγνερ, ἀλλ' ἐνταῦθα θ' ἀναφέρω μόνον τρεῖς, ἐνώπιον τῶν ὁποίων νικαρεῖ πᾶσα ὡς ἐκ κοινῶν καὶ ὁρηστικῶν περισεύσεων παρατήρησις.

Ὁ περιφανὴς Βίρχοφ εἶνε ὁ θεμελιωτὴς τῆς περὶ βιολογικῶν κυττάρων θεωρίας, οἱ δὲ ὕλισται παρεξηγημένους αὐτὴν ἐσεμνύνοντο ἐπὶ τῷ δυνάμει τοῦ κλεινοῦ ἀνδρός. Προσκληθεῖς νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐρευνῆς σπουδαίας συζητήσεως ἀπεφάνθη ὡς ἑξῆς «Ἡ ἀπόδειξις τοῦ Φόγτ δὲν μὲν ἐπείσεν. Ἡ ἐνότης τῆς συνειδήσεως εἶνε ἀλήθεια ἰσχύουσα καὶ καθολικῶς ὁμολογουμένη, ἐπ' αὐτῆς δὲ στηρίζεται ἡ ἀποδοχὴ ἐνωτικῆς βάσεως τῆς προσωποπικότητος. Ἐφ' ὅσον ταυτὴ βάσις δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς ἰδιαιτέρου ἀπλοῦν τοῦ σώματος ὄργανον, οὐδὲν ἐπιστημονικῶς δύναται νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἐκτός τῆς ψυλαφικῆς ὕλης ὑπάρχει καὶ ὅν ἄλλον, αἰθέριον, ἀστέθμητον καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, πνευματικόν. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐκ

τῆς ἀλληλουχίας τῶν ἰδεῶν ἔλαβον τὸ ἐνδοσίμου τὴν μὲν καθαρῶς ὕλιστικὴν δόξαν, καθ' ἣν τὸ συνειδὸς χαρακτηρίζεται ὡς ἀπλὴ τοῦ ἐγκεφάλου λειτουργία, νὰ θεωρήσω ὡς ἀδυνατοῦν, τὴν δὲ μεταφυσικὴν θεωρίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως ἰδιαιτέρως ψυχῆς ὡς δυνατὴν καὶ δεδικαιολογημένην, καὶ νῦν ἐτι μετὰ τὰς νέας τοῦ Φόγτ ἀντιπαρατηρήσεις, δὲν δύναμαι νὰ πεισθῶ ὅτι ἡ περὶ πνευματικότητος τῆς ψυχῆς θεωρία εἶνε σφαλὲς ἢ ὅτι στερεῖται λογικῆς βάσεως (Gesammelte Abhandlungen I Aufl. 1856).

Ὁ καθήγητὴς Κζόλβε ἀποφανθεὶς ἐν προηγουμένη συζητήσει ὑπὲρ τῶν ὕλιστικῶν δοξαστῶν ἀνωμολόγησε τὴν ἀπάτην τοῦ μετὰ τὴν διεξαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φόγτ καὶ Βάγνερ συζητήσιν. «Ὅ,τι ἐσχάτως ἐπαρξεν ὁ Φόγτ καὶ Βάγνερ ὑπὲρ τοῦ ὕλισμοῦ εἶνε φρόνη μίγδην συνερραμμένοι ἰσχυρισμοί, αἵτινες οὐδὲ μὴς ἐπαρκοῦσιν εἰς βελούειον τοῦ ζητήματος ἐρευναν. Μόνον διὰ λόγων, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ πραγμάτων καὶ λογικῶν συλλογισμῶν δύναται νὰ δικαιολογηθῶσι τὰς ἀρχὰς των. Βεβαιούοντων ὅτι ἡ ὕλη εἶνε ἡ βάσις καὶ ἡ αἰτία ὅλων τῶν φαινόμενων καὶ ἐνέργειων, μὴ ἀποδεικνύοντων δὲ τίς τρόπον δύναται νὰ ἐκπορευθῶσι πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι ἀπὸ τῆς ὕλης, ὁ ὕλισμὸς ἀποβαίνει λείψ κενὴ καὶ ἀναρῆς καὶ ἀκατάληπτος, ὡς αἱ ὑπερφυσικαὶ θεωρίαι». Die Gruenzen, u. Kant. Hegel.)

Ὁ Σχαιδεμάχερ ἀναφέρων τὴν ἐπιγεγενησάν ἐπιστημονικὴν ἐριδιὰ καὶ ἐπιθεωρῶν τὰς περὶ αὐτῆς ἐκδηλωθείσας γνώμης καταλήγει εἰς τὸ ἐπόμενον συμπέρασμα. «Ἐπὲρ τοῦ ἀπλοῦ τῆς ψυχῆς, ὡς πηγῆς τῶν πνευματικῶν ἡμῶν δυνάμεων, μαρτυροῦσιν ἅπαντα ἀδιαφύλακτα γεγονότα, ἀμετατρέπτως τῆς λογικῆς νόμος καὶ ἡ ἰδυνάμει τῆς ὕλιστικῆς φυσιολογίας πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινόμενων τῆς συνειδήσεως, οἱ περιφανέστεροι δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνιδμῶν ἐναποθέτοντες τὴν ἀνατομικὴν μέθοδον κηρύττουσιν ὅτι ὁ ἥλιος τῆς ψυχικῆς ζωῆς δὲν διατείνεται τὸ πῶς ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνωτέρας τοῦ πνεύματος σφαίρας» (Περὶ ὕλισμοῦ. Κεφ. Συνειδήσεως).

Καὶ τὸρα προσκαλοῦμενοι ὑπὸ τῶν ὕλιστῶν νὰ ἐγκαταλείπωμεν τὰς πεποιθήσεις τῆς ἀνθρωπότητος, τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς σοφίας, τὰς διδασκαλίας τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἀπὸ τοῦ Γαλιλαίου μέχρι τοῦ Φαρκάν, καὶ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν δοξασίαν ὑπὸ τῶν περιφανῶν τῆς φυσιολογίας ἐρημνευτῶν, ἱσχυόμεθα εἶνε αἱ ἀποδείξεις περὶ τῆς πλημμελείας τῶν περὶ πνευματικότητος τῆς ψυχῆς ἰδεῶν, τίνας δὲ αἱ περὶ τῆς ὁρθότητος τῆς προτεινομένης ἡμῶν θεωρίας ;

Ζητεῖτε ἀποδείξεις ; «Ἄλλ' ἀποδείξεις, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ψυχάσεων» δὲν δύναμεθα νὰ προσαγάγωμεν (202) —, διότι εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν εἶνε ἀκατανόητον πῶς ἡ ἐξωθεν ἀφικνουμένη ἐντύπωσις εἰς τὰ κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου ἐκδηλοῦται ὡς αἰσθησις καὶ ἀντιληψις (109) —, καὶ οὐδεμίαν ἔχομεν, ἄλλως τε, ἰδέαν τῆς φύσεως τῆς πνευματικῆς ἰδιότητος τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας (152).

Ἀξιώειντος ἀληθῶς ὁμολογία. Ἄλλ' ἐὰν δὲν γνωρίζετε τὰ τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας, ἐὰν δὲν δύνασθε οὐδὲ κἄν νὰ νοήσῃτε τίς τρόπον ἡ ἐξωτερικὴ ἐντύπωσις μεταβάλλεται εἰς πνευματικὴν οὐτότητα, ἐὰν δὲν ἔχετε ἀποδείξεις περὶ τῆς ὁρθότητος τῶν δοξαστῶν σας, ἐν τίνι δικαίωματι καὶ ἐπὶ τίνι λογικῇ βάσει ἐπιχειρεῖτε νὰ διδάξῃτε εἰς τὰ πλήθη ὡς ἐπιστημονικῶς ἀληθείας παραλόγους ὑποθέσεις καὶ θεωρίας ἀνατρεπούσας ἅρδην τὰς βάσεις τῆς ἠθικότητος καὶ τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως πάσης ἀνθρωπίνης κοινωνίας ;

Ἀποδείξεις δὲν ἔχομεν ἀληθῶς πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐνίσχυσιν τῶν βεβαιώσεων μας, βαλίζομεν δ' ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας τῶν λειτουργῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ κρίνομεν ἐξ ἀναλογίας καὶ ὑπαγωγῆς, διασκεπτόμενοι δὲ ἐπὶ γνωστῶν γεγονότων παρεμφερῶν πρὸς τὰς πνευματικὰς ἐνεργείας προβαίνομεν εἰς τὰ περὶ τούτων συμπεράσματα (154).

Ἐπαθὴ τὴν λοιπὴν. Μετὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς μὴ ὑπάρξεως ἐπιστημονικῆς τιμῆς καὶ ἀμέσου ἀποδείξεως περὶ τῆς ἰκανότητος τῆς ὕλης περὶ τὸ κρίνειν καὶ διανοεῖσθαι καὶ βουλευεσθαι, ἥς γνωρίζομεν τὰς ἐξ ἀναλογίας καὶ ὑπαγωγῆς θεωρίας καὶ ἐκζητήσεις.

III

Εἶπεν ὁ ἱατρὸς Καβανὴς ὅτι αἱ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου πηγέζονσαι σκέψεις καὶ αἰσθημάτων καὶ διανοήματα καὶ βουλευματα παράγονται ἀπὸ τὸ ἐγκεφαλικὸν ὄργανον, ὡς παράγεται τὸ οὖρον ἀπὸ τοῦ νεφροῦ. Ἄλλ' ὁ ἴδιος Καβανὴς δέκα ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς προτάσεως ταύτης ἔγραψεν, «ἀδύνατον ἀποβαίνει εἰς ἡμᾶς νὰ νοήσωμεν τοὺς συνδέσμους τῶν ἀτόμων καὶ μορίων τῆς ὕλης, ἐξ ὧν παρήχθησαν πᾶσαι αἱ σοφαὶ τῶν ὄντων διοργανώσεις, χωρὶς νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν νοητῆς δυνάμεως κοινωνούσης εἰς τὴν ὕλην ἀκτινὰ τινα τοῦ ἰδίου πνεύματος» (Bertulus L'athe σελ. 96).

Εἶπεν ὁ Φόγτ ὅτι αἱ ἰδέαι παράγονται ἀπὸ τὸ ἐγκεφαλικὸν ὄργανον, ὡς ἡ χολὴ ἀπὸ τὸ ἥπαρ. Ἄλλ' ὁ ὁμόφρων αὐτοῦ Βύχνερ παρετήρησεν ὅτι ἡ ἐξομολόγησις εἶνε οἰκτρὰ, διότι αἱ μὲν παραγόμεναι ἰδέαι εἶνε πνευματικαὶ οὐτότητες, ἡ δὲ χολὴ σωματικὴ τοῦ ἥπατος ἐκκρίσις.

Ἄλλ' ὁ Maunsley ἠρώσκει τὰς ἐξ ἀναλογίας σκέψεις τοῦ ἐξ ἄλλων ἀφανιστέων τοῦ σώματος λειτουργῶν, ὁ δὲ ἡμέτερος συγγραφεὺς πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο συμμορφούμενος ἐξομολογῶν τὰς πνευματικὰς λειτουργίας πρὸς τὴν ἰδιότητα τῆς συστατικότητος τῶν μὲν καὶ τῆς σαρκὸς τῶν ζώων ὁργάνισμων.

Ἡ δυνάμις τῆς συστατικότητος τοῦ μυός, λέγει ὁ συγγραφεὺς, εἶνε φαινόμενον βιολογικὸν ὑπαγόμενον εἰς τὸν γενικὸν νόμον τῆς θερμοδυναμικῆς, εἶνε μεταμορφώσις τῶν ἑλλῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων. Ὁ μυκτὸς ἱστός, ὡς πᾶς ἄλλος ἱστός, ἐμπεριέχει ἐν τῇ ἐνδοτάτῃ αὐτοῦ ὅρη τὴν χημικὴν ἐνέργειαν ἐν καταστάσει τάσεως, ὁ δὲ συνδυασμὸς τοῦ ὀξυγόνου μετὰ τῶν καυσίμων ὕλων τοῦ μυός, ὡς καὶ διάφοροι ἄλλοι συνδυασμοὶ τῶν χημικῶν στοιχείων συνεπείρ τῆς καύσεως, μεταμορφώσιν τὴν λαμβάνουσιν ταύτην δυνάμιν εἰς δυνάμιν παροῦσαν ἢ δρῶσαν.

Μετὰ ταῦτα, κατὰ τὴν αἰτίαν μὲν ἡ δυνάμις αὕτη μεταμορφοῦται εἰς τὸ φαινόμενον τῆς συστατικότητος τοῦ μυός καὶ εἴτα εἰς θερμοότητα καὶ μηχανικὴν ἐργασίαν, κατ' ἄλ- λους δὲ πρώτον εἰς θερμοότητα, ἥς μέρος μεταμορφοῦται εἰς φυσιολογικὴν ἐργασίαν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ὡς θερμοῦτης διαχέεται εἰς τὰ ἐκτός. Ἄλλ' ὅπωςδὴποτε ἡ συστατικότης παρέρχεται ἐκ χημικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐκ μηχανικῶν κινήσεων. Καθ' ὅν δὲ τὸν τρόπον μελετῶντες ἐκ τῆς ἰδιότητος τῆς συστατικότητος τοῦ μυός (τοῦ κρέατος, τῆς σαρκὸς) δὲν λέγομεν ὅτι ἡ συστατικότης εἶνε αὐτοτελής τι ὄν, τὸ πνεῦμα ἢ ἡ ψυχὴ τοῦ μυός, οὕτω καὶ κατὰ τὰς πνευματικὰς τοῦ ἀνθρώπου λειτουργίας δὲν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει ἐν αὐτῷ αὐτοτελής τις δυνάμις συνερραμμένη μετὰ τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης πρὸς παραγωγὴν κρίσεων καὶ ἰδεῶν καὶ συναισθημάτων.

Τὸ ἐγκεφαλικὸν ὄργανον ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ παράγῃ φαινόμενα νοήσεως καὶ λόγου καὶ βουλήσεως διὰ χημικῶν καὶ μηχανικῶν κινήσεων τῶν μορίων, ἐξ ὧν σύγκεται, ὡς οἱ μύωνες ἔχουσι τὴν ἰδιότητα τοῦ συστέλλεσθαι καὶ διαστέλλεσθαι, χάριν τῆς ὁποίας κινῶνται τὰ διάφορα τοῦ σώματος μέλη (152—153).

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ συγγραφεὺς, ἀλλ' οἱ στοιχειωδέστεροι τῆς λογικῆς κανόνες ὑπαγορεύουσιν ὅτι εἰς τὰς ἐξ ἀναλογίας κρίσεις καὶ εἰς τοὺς ἐμμένους τρόπους τῆς ἀποδείξεως ἐπιστημονικῆς τιμῆς ἀληθείας δέον νὰ ὑπάρχωσι δύο στοιχεῖα συναπαρτιζόμενα τὸν ὅρον τῆς ὁρθότητος τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τοῦ ἐξ ὑπαγωγῆς συμπεράσματος. Ἀφ' ἐνὸς μὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πρότασις ὁρίζουσα τὴν οὐσίαν ἐνὸς γεγονότος ἢ διεξηροῦσα τὸν τρόπον τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ἢ ἀκριβοῦσα μὲν ἢ πλείονας

των ιδιοτήτων αυτού, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἑτέρον γεγονὸς ἔχον ὁμοίους χαρακτήρας τοῦ πρώτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξ ἀναλογίας ἐφαρμόζομεν τὴν προκειμένην πρότασιν. Ὁρίζοντες γ. λ. ὅτι ἡ πηγὴ τῶν λειτουργιῶν τοῦ στομάχου πηγάζει ἀπὸ τὴν πηγὴν Α., δυνάμεθα μετὰ λόγου μὲν καὶ περισκέψεως, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς πιθανότητος ὅτι δὲν ἀφιστάμεθα τῆς ἀληθείας, ν' ἀποδώσωμεν καὶ εἰς τὰς λειτουργίας τοῦ ἥπατος τὴν αὐτὴν πηγὴν, καθόσον ἀμφότερα τὰ γεγονότα εἶνε ἀναμφισβητήτως φαινόμενα βιολογικὰ καὶ συγγενή.

Ἀλλὰ τίς εἶνε ὁ προτεινόμενος ἡμῖν συλλογισμὸς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῶν «Ψυχώσεων», τίνας δὲ οἱ ὅροι τῆς ἐξ ἀναλογίας σκέψεως καὶ ὑπαγωγῆς; Ἰδοὺ οὗτος.

Αἱ σάρκες ἢ μύες τοῦ σώματος τῶν ζώων ὄντων ἔχουσι τὴν βιολογικὴν δύναμιν τῆς συστατικότητος παραγομένην ἀπὸ φυσικοχημικὰς μεταμορφώσεις καὶ κινήσεις ὑλικῶν μορίων.

Καὶ ἡ ἱκανότης ἔχει τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης πρὸς παραγωγὴν πνευματικῶν φαινομένων ἠρτῆται ἀπὸ τῶν δυνάμεων καὶ χημικῶν αὐτῆς ἀλλοιώσεως καὶ μεταβολῆς.

Ὡς δὲ πρὸς ἐξήγησιν τῆς συστατικότητος τῶν μύων οὐδόλως συναισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποθέσωμεν τὴν ὑπαρξίν δυνάμεως ἀνεξαρτήτου αὐτῶν, οὕτω δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ τὴν παραγωγὴν τῶν πνευματικῶν φαινομένων διὰ τῶν μεταμορφώσεων καὶ κινήσεων τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων.

Τὴν σαθρότητα τῶν βάσεων τοῦ συλλογισμοῦ τούτου καὶ τὰς ἐν αὐτῷ περιεχομένης λογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀποπλανήσεως θὰ καταστήσωμεν προφανεῖς διὰ τῆς ἀποδείξεως δύο προτάσεων, τῶν ἑξῆς.

ΠΡΩΤΗ

Δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἰδιότης τῆς συστατικότητος τῶν μύων, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου βιολογικοῦ φαινομένου, εἶνε ἀπλοῦν ἐξαγόμενον φυσικο-χημικῶν μεταμορφώσεων καὶ κινήσεων τῆς ἀνοργάνου ὕλης ἀνεξαρτήτων πύσης διαφόρου φύσεως δυνάμεως.

ΔΕΥΤΕΡΗ

Καὶ ἐὰν ἡ περὶ ζωῆς καὶ τῶν βιολογικῶν γεγονότων τῶν ὕλιστων δοξασία ἐπιστημονικῶς ἐβεβαιώτο, ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς κατ' ἀναλογίαν καὶ ὡς ἐξ ὑπαγωγῆς ἐπὶ τῶν πνευματικῶν φαινομένων θὰ ἦτο ὕλως ἀδύνατος καὶ παράλογος.

IV

Ἡ συστατικὴ τοῦ μύος ἰδιότης ἠρτῆται ἀπὸ τὴν ζωικὴν δύναμιν τοῦ ὅλου σώματος, διότι ὁ ἴστος νεκροῦ δὲν ἔχει τὴν βιολογικὴν τῆς

συστατικότητος ἰδιότητα. Καὶ τοῦτο μὲν ἀνομολογεῖ ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ψυχώσεων», ἀλλὰ συγχρόνως διδάσκει ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε φαινόμενον τῆς χημικῆς συνθέσεως τῶν μορίων τῆς ὕλης καὶ τῶν κινήσεων καὶ μεταμορφώσεων αὐτῆς. Ἐπὶ δὲ τῆς ὕλης ταύτης δοξασίας εἰς οὐδεμίαν προβαίνει ἀνάλυσιν, οὐδεμίαν ἐπ' αὐτῆς ἐπιχειρεῖ σπουδαίαν συζήτησιν, ἀλλὰ προτείνει ὡς ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν καὶ ὡς δόγμα θετικὸν καὶ ἀμφισβήτητον. Καὶ ὅπως ἀρκεῖ ν' ἀνοίξῃ τις οὐρανὸν ποτε φυσιολογικῶν συγγραμμάτων, ὅπως πεισθῇ ὅτι τὸ ἀκατανόητον ὄν καὶ σπουδαῖον ζήτημα περὶ τῆς οὐσίας τῆς ζωικῆς ὑποθέσεως οὐδεμίαν ἔσχε λύσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἡ δὲ ὑπὸ τῆς σχολῆς τῶν ὕλιστων προτεινόμενη εἶναι ὕλως ἐναντία εἰς τὰ γεγονότα, εἰς τοὺς περιγραφὰς τῆς ζωῆς χαρακτήρας καὶ ἰδιότητας καὶ εἰς τὰς δοξασίας τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς ἐπιστήμης ἐρημνέων. Αὐτοὶ κατὰ τὸν κλεινὸν Κλαύδιον Βερνάρδον, «ἡ ζωὴ εἶναι δημιουργία. Τὸ δὲ διακρίνον τὸ ἔμφυχον πλάσμα δὲν εἶνε ἡ οὐσία τῶν φυσικο-χημικῶν φαινομένων, ἀλλ' ἡ δημιουργία τοῦ ὁργανισμοῦ ἀναπτυσσόμενου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν μιᾶς ἰδέας ἐκδηλούσης τὴν φύσιν τοῦ ζῶντος πλάσματος καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς. Τὸ οὐσιώδες εἰς τὴν ζωὴν, τὸ μὴ ἀναγόμενον οὐτε εἰς τὴν χημείαν οὐτε εἰς τὴν φυσικὴν οὐτε εἰς οὐρανὸν ποτε ἄλλο πρᾶγμα, εἶνε ἡ ἀεσιόζουσα ἰδέα κατὰ τὴν ἀνέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς. Ἦν παντὶ ζωικῷ σπέρματι ὑπάρχει μία δημιουργικὴ ἰδέα».

Τοιαύτην ἔχοντες αὐθεντίαν καὶ τοιοῦτον ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον, δυνάμεθα μετὰ θάρρους νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ζωικῶν φαινομένων, ὅπως ἐξελέγξωμεν τὴν φυσιολογικὴν τῶν ὁλοδοξούντων ἀποπλάνησιν.

Τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἐμφανῶς καταδεικνύουσιν ὅτι πάντα τὰ ἔμβια ὄντα εἶνε προικισμένα ἰδιαιτέρας διὰ μυστηριώδους καὶ ἰδιονόμου πλαστικῆς δυνάμεως σκοπῆως ενεργούσης καὶ διοικούσης τὰς φυσικο-χημικὰς τοῦ σώματος κινήσεις, πρὸς διαμόρφωσιν καὶ συντήρησιν τῆς ζωικῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ εἶδους, εἰς ὃ ἕκαστον ἐνέχει. Αἱ ἐν τῷ ζωικῷ πλάσματι διεξαγόμεναι φυσικο-χημικαὶ λειτουργίαι διέπονται βεβαίως ὑπὸ τῶν γενικῶν νόμων τῶν ἀνοργάνων σωμάτων, ἀλλὰ διευθύνονται, τροποποιῶνται, μεταβάλλονται, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξουδετερῶνται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ζωικῆς δυνάμεως. Ἡ τροφὴ σύγκειται ἐκ στοιχείων ἀνοργάνου ὕλης, ἀλλ' ἡ μυστηριώδους τῆς ζωῆς ἀρχὴ κανονίζει τὴν πέψιν, διαχωρίζει τὰ τρόφιμα ἀπὸ τὰ περιττὰ στοιχεία, διαβιβάζει τὰ πρῶτα διὰ τοῦ αἵματος εἰς τὰ διάφορα τοῦ σώματος μέλη, μετα-

βάλλει δ' αὐτὰ εἰς ζωικά μόρια ἀναμεῖσαι καὶ προὐπάρχοντα. Οἱ ἴστοι καὶ πάντα τὰ συντελούμενα στοιχεία τὸ ζωικὸν πλάσμα θὰ ἐφθεῖνοντο διὰ τῆς ἀδιαλείπτου ἐργασίας, ἐὰν διήκουντο μόνον ἀπὸ τοῦς φυσικο-χημικοῦς νόμους τῆς ὕλης, ἀλλ' ἡ ζωικὴ ἀρχὴ ἔργουπος τῆς ζωῆς φύλαξ, δι' ἄλλων ἐπενεργοῦσα νόμων ἐξουδετερώνει τὴν φθορὰν, ζωογονεῖ τὰς σωματικὰς ἐνεργείας καὶ δεσπόζει κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀνέλιξιν τῆς ζωῆς. Καὶ ὁρθῶς ἐκάλεσεν ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος τὴν ζωικὴν ἀρχὴν ἰδέαν δημιουργικὴν, διότι αἱ δυνάμεις αὐτῆς δὲν ἀναπτύσσονται τυχαίως καὶ ἀσκοπῶς ἀπεναντίας, ενεργοῦσι, καὶ ἀναπαράγουσι καὶ μεταβάλλουσι πρὸς ἓνα ὠρισμένον καὶ προδιαγεγραμμένον σκοπὸν, πρὸς συντέλεσιν ὠρισμένου ὄντος κατὰ νοητικὴν καὶ λογικὴν ἐνεργότητα προφανῶς ἀντικαταστάτου εἰς τὴν ἀδράνειαν ἢ εἰς τὰς μηχανικὰς μεταβολὰς τῆς ἀνοργάνου ὕλης. Οὕτω δέ, τὰ αὐτὰ βρώματα καὶ σωματικὰ μόρια εἰσαγόμενα εἰς τὸν στόμαχον τοῦ λέοντος, τοῦ ἵππου, τῆς ὄρνιθος, τοῦ κυνός, τοῦ ἥρως καὶ τοῦ θήλεος μεταβάλλονται διαφοροτρόπως, συμφῶνως πρὸς τὴν ἀναπλαστικὴν τῆς ζωῆς δύναμιν ἑκάστου αὐτῶν. Ἡ ὕλη τῆς ὁργανώσεως εἶνε πάντοτε ἡ αὐτή, ἀλλ' ὁ ἐργάτης διάφορος, διότι ὁ εἰς κατεργάζεται τὸν ἵππον, ὁ ἑτερος τὸν λέοντα καὶ ὁ ἄλλος τὸν κύνα, καὶ οἱ μὲν παραγωγὴ πάντων εἶνε ἡ ζωὴ, ἀλλ' ἡ ζωὴ παραστάουσα τὰς ἀπείρους ποικιλίας μορφῶν καὶ ἐνστίκτων καὶ εἰδῶν μηδέποτε συγχωρῶμεν καὶ μετὰ θανασίας πάντοτε σταθερότης ἀμεταβλήτως διατηρουμένων διὰ νόμων ἐπιβαλλομένων ἐπὶ τῆς ζωῆς ὕλως ἀνεξαρτήτων τῶν νόμων τῆς ἀνοργάνου ὕλης.

V

Ἀποκρούων τὰς δοξασίας τῶν ὕλιστων, καθ' ὅς αἱ βιολογικαὶ δυνάμεις καὶ λειτουργίαι εἶνε τὸ ἐξαγόμενον τῆς μεταμορφώσεως τῶν φυσικο-χημικῶν ιδιοτήτων τῆς ἀνοργάνου ὕλης, πρεσβεύων δὲ ἀπεναντίας ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε ἀρχὴ ἰδιόρρυθμος καὶ μυστηριώδους συνεργαζομένη μετὰ τῶν φυσικο-χημικῶν νόμων, διαχωρίζουσα δὲ τὸ τῶν ὀρυκτῶν βασίλειον ἀπὸ τὸ βασίλειον τῆς ὁργανώσεως καὶ τῆς ζωῆς, θέλω κυρώσει τὰς ἐπαγγελίας ταύτας ἐπικαλούμενος τὴν αὐθεντίαν τῶν μεγάλων τῆς ἐπιστήμης ἐρημνευτῶν.

Προκειμένου περὶ φυσικο-χημικοῦ ζητήματος οὐδεὶς ἀρροδιώτερος ν' ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπιφανοῦς Liebig. Ἰδοὺ δὲ τί διδάσκει ὁ σοφὸς οὗτος καθηγητὴς περὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν ἔμβιων ὄντων. Εἰς τὰς ἐνεργούσας ἐπὶ τῶν ἀνοργάνων σωμάτων δυνάμεις, τῆς συναρθείας τουτέστι τῶν μορίων, τῆς κρυσταλ-

λώσεως, τῆς θερμότητος, τῆς χημικῆς ἀλλοιότητος, πρέπει ἀναγκαιῶς νὰ προσθέσωμεν νέαν δύναμιν ὕλως ἰδίαν τῶν ὁργανικῶν ὄντων, ἢ ὡς διέπεται ὁ σύνδεσμος τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὰ στοιχείων, τὴν ζωικὴν δύναμιν. Ἡ τελευταία αὕτη δύναμις μόνη κανονίζει ἐν τῷ ζωικῷ πλάσματι πᾶσαν ἐνεργειαν δυνάμεν νὰ ἐπιφέρει ἀλλοιώσιν τινα εἰς τὴν τακτικὴν λειτουργίαν τοῦ ζωικοῦ ὁργανισμοῦ συμφῶνως πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. Οἱ μὴ ἔχοντες γνῶσιν τοῦ τρόπου τῶν ἐνεργειῶν τῆς φύσεως δύναται μόνον νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ὑπαρξίν τοιαύτης δυνάμεως, οὐδέποτε δὲ πεπειραμένος φυσιολόγος δύναται νὰ παραδεχθῇ δοξασίαν ἀντιστρατευομένην πρὸς τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως ζωικῆς δυνάμεως. Εἰς τὰ ζῶντα σώματα αἱ χημικαὶ δυνάμεις ὑπὸκεινται εἰς τὴν ἰδέαν. Ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς αὐθεντίας ταύτης καὶ ἄλλων διαπεπῶν τῆς Γερμανίας φυσιολόγων ἐρεϊδόμενος ὁ Nall: Ueber den Begriff der Lebenskraft λέγει :

«Ἡ ἔρησις τῆς προὐπάρξεως καὶ ἐπιδράσεως τῆς ἰδέας ἐπὶ τῆς ὕλης εἰς τοὺς ζῶντας ὁργανισμοὺς οὐδόλως διαφέρει τῆς ἀλλοκότου βεβαιώσεως, καθ' ἣν τὰ εἴκοσι τέσσαρα γραμματα τοῦ ἀλφαβήτου συνεργαζόμενα μετὰ τῆς μελέτης καὶ μετὰ τῶν στοιχείων τοῦ γράμματος συντάσσουσι τὰ τελειότερα καὶ σπουδαιότερα τῶν συγγραμμάτων». (De Materialismo et les sciences naturelles Kεφ: II §. 4.).

Ἡ δοξασία τῶν διαπρεπεστέρων φυσιολόγων ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου εἶνε ὁμόφωνος, πάντων ἀποδεχομένων τὸ ὕλως ἰδιόρρυθμον τῆς ζωικῆς ἀρχῆς καὶ τῶν διεπόντων αὐτὴν νόμων, αἱ δὲ ἐπιστημονικαὶ ἐρίδες καὶ διαμάχαι ἐπεγείρονται ἐπὶ τῶν χαρακτήρων καὶ ιδιοτήτων καὶ ἐπὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς.

Καὶ τινὲς μὲν τῶν φυσιολόγων, ἀπαρτίζοντες τὴν σχολὴν τῶν «ψυχικῶν» (animistes) πρεσβεύουσιν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς διέπεται ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου δύναμιν, ἢ ὡς ἐκπορεύονται καὶ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις. Ἡ πνευματικὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπόστασις μετὰ συνειδήσεως ενεργοῦσα παράγει τὰς νοητικὰς καὶ βουλευτικὰς ἐνεργείας, τὰς δὲ μηχανικὰς τοῦ ὁργανισμοῦ λειτουργίας διευθύνουσα καὶ ζωοποιούσα ὕλως ἐνστικτικῶς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς αὐτοσυνειδήσεως καὶ τῶν νοητικῶν καὶ βουλευτικῶν δυνάμεων παράγει τὰ ζωικά φαινόμενα. Ἡ ψυχὴ, ὡς σώματος ἐν τῇ οὐσίᾳ, εἶνε κατὰ τοὺς φυσιολόγους τῆς σχολῆς ταύτης, πολλαπλὴ ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐνεργείαις αὐτῆς. Ἡ ψυχὴ, λέγει ὁ Huxthke, δὲν εἶνε τὸ ἐξαγόμενον σωματικῶν ἐνεργειῶν, ἀλλ' εἶνε δημιουργικὴ δύναμις, παραγωγικὴ ἀρχὴ συνεχούσα εἰς ἐν τὰ στοιχεία τοῦ ὑπ' αὐτῆς παραχθέντος ὁργανισμοῦ. Ὁ σωματικὸς καὶ

πνευματικὸς ἡμῶν βίος εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ Ἐγὼ ἀνελισσομένη βαθμὴδὸν εἰς τὸν ὀργανικὸν κόσμον (Hettinger Apol: Kap 7: on). Ὁ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ ὄρισας καὶ ἀνακαλύψας τοὺς νόμους τῆς θερμοδυναμικῆς C. A. Hirn, ἐν τῇ περὶ ἀναλύσεως τῶν στοιχείων τοῦ σύμπαντος συγγραφῇ του διδάσκει «ὅτι ὁ ἐμφυχοῦς κόσμος σύγκεται ἐξ ἀνοργάνων στοιχείων ἐνεργούντων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μιᾶς διοικούσης ἐνιαίας δυνάμεως, ἥς ἡ οὐσία ἀπαρτίζεται στοιχεῖον ὅπως διάφορον. Τὰ γεγονότα μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ ἐμβίον πλάσματα εἶνε ζῶντες ὀργανισμοὶ μιᾶς ψυχικῆς ἐνότητος ἐργαζομένης διὰ τῶν νόμων τῆς φύσεως» (Βιβλίον V. Kap: δ').

Ἐτεροὶ τῶν φυσιολόγων, ἀνέκοντες εἰς τὴν πειραματικὴν σχολήν, ἀποκηρύσσοντες τὴν περὶ ζωῆς ὕλιστικὴν δοξασίαν, περιορίζονται ἐπὶ ὅπως νὰ βεβαιώσωσιν τὴν ὑπαρξίν μιᾶς ἰδέας δημιουργικῆς ἐμφαινόμενης εἰς πάντας τοὺς ζωικούς ὀργανισμούς, χωρὶς νὰ ὀρίσωσιν τὴν οὐσίαν τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς. Ὁ Müller συντάσσόμενος μετὰ τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς: «Ἐν ἔργον μηχανικῆς τέχνης κατασκευάζεται δι' ὕλικῶν μὲν στοιχείων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν δὲ ἰδέας, ἣν ἔχει ὁ τεχνίτης ἐν τῷ νῷ. Οὕτω καὶ εἰς τὴν βίαν παντὸς ἐνοργάνου ὅντος ὑπάρχει μία ἰδέα, συμφώνως δὲ πρὸς τὸ σχέδιον καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς διασκευάζονται πάντα τὰ μέλη τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν προὐρίσται. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐνυπάρχει ἐν τῷ σπέρματι πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ διαμορφοῦ τὰ διάφορα μέρη σκοπίμως καὶ ἐναρμονίως». (Φυσιολ. τοῦ ἀνθρώπου. Σελ. 23.)

Ἄλλοι ἐπὶ τέλους πρεσβεύουσιν ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε δύναμις αὐτοτελὴς καὶ ὅπως τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἀνεξάρτητος καὶ διάφορος τῆς ἀρχῆς τῶν λοιπῶν ὀργανικῶν ὄντων. Ἡ ζωὴ, ἔλεγεν ὁ Κουβιέ, δὲν εἶνε προῖον τῆς ὕλης, ἀλλ' ἡ ζωικὴ δύναμις ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς ὕλης (Le Règne animal). Τὴν ἰδέαν ταύτην σχολιάζων ὁ Flourens ἔγραφε. «Τὸ ἐμβίον πλάσμα δὲν ζῇ χάριν τῶν ἐνεργειῶν τῶν φυσικο-χημικῶν λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλ' αἱ λειτουργίαι αὗται καλοῦνται διότι ὁ ὀργανισμὸς ζῇ. Ἄν ζῇ ἡ ὕλη, ἀλλ' ἡ ζωικὴ δύναμις ζῇ ἐν τῇ ὕλῃ, κινεῖ αὐτὴν καὶ ἀδιαλείπτως μεταβάλλει καὶ ἀνανεώνει» (De la vie et de l'intelligence). Περιεργείας δ' ἔβριον εἶνε ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ὕλιστικὸς πρεσβεύων δοξασίας Burmeister εἰς τὴν περὶ «Δημιουργίας» συγγραφὴν αὐτοῦ (Σελ. 304. Hellingor Kap. VII), παραδέχεται τὴν ὑπόστασιν τῆς αὐτοτελοῦς ζωικῆς ἀρχῆς γράφων τὰ δε. «Ἡ ὕλη δὲν εἶνε τὸ ἐνεργοῦν πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ στοιχεῖον, ἀπεναν-

τίας δὲ ἡ μορφολογικὴ τοῦ ὀργανισμοῦ δύναμις δεσπόζει ἐπὶ τῶν ὕλικῶν στοιχείων. Ἡ ἐνοικοῦσα ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς δύναμις εἶνε μία τῶν φάσεων τῆς ζωῆς. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νὰ ὀρίσωμεν τίς εἶνε ἡ οὐσία τῆς ζωικῆς δυνάμεως, γνωρίζομεν μόνον ὅτι αὕτη διαμορφοῦ τὴν ὕλην, ἐνδὸς διαρκείας ἡ ζωὴ, αἱ δὲ χημικαὶ ἐνεργεῖαι ἐπενεργοῦσιν ἀκαλῶς εἰς τὸν ὀργανισμὸν μετὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς». Καὶ ὁ Virchow μὴ παραδεχόμενος τὴν ὁρθότητα τῆς περὶ δημιουργικῆς τῆς ζωῆς ἰδέας καὶ ἀρχῆς δοξασίας οὐδόλως ἀμφισβητεῖ τὴν «ἐν ἐκείνῳ ζωικῷ ὀργανισμῷ ἐνυπάρχονσαν ὁρμήν πρὸς κτήσιν ὁρισμένου τύπου, ἐξ ἧς πηγάζει προοδευτικὴ καὶ κανονικὴ ἐργασία». Ἀλλὰ τότε, λέγει ὁ Cuvier, ἐπὶ τίνι λόγῳ δὲν ἀναγνωρίζομεν τὴν ὑπαρξίν ἐξ ἑαυτῆς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς οὐκ ἐν δυνάμει κινήσεως καὶ διοικούσης τῆς μηχανικῆς καὶ φυσικο-χημικῆς φαινόμενα, μὴ συνταυτίζομένης δὲ μὲν αὐτῶν; (Les Phenom: physiologiques de la vie). Καὶ ὁ περιφανὴς τῶν φυσιολόγων Κάρολος Νοδέν, μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, ἔγραφε πρὸς τὸν καθηγητὴν Εὐρέικον Ζολὴ τὴν 10ην Ὀκτωβρίου 1876 τάδε. — «Ἀναγνώσκω εἰς ἄρθρον τῆς «Ἐπιστημονικῆς Ἐπιθεωρήσεως» τοῦ Ἀέριτος Λουμάν, ὅτι ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὁρμὴν τὴν ἰδέαν τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἀνοργάνου ὕλης ἀπὸ τῆς ἀλυσιστέρας τῆς ζωῆς ἐμφανίσεως. Ἐγὼ φρονῶ τὰ ἐναντία, συμφωνῶ δὲ μετὰ τοῦ Ζανέ, ὅτι ἔβυσσος ἀδιάβατος διαχωρίζει τὴν ἀνόργανον ἀπὸ τὴν ζωικὴν ὕλην. Ἐπειδὴ τῷ ὄντι ὅρος τῆς ζωῆς εἶνε ἡ ἐν τῷ ἐμβίῳ πλάσματι δυνάμις διαπυρνομένη ὑπὸ τὴν μορφήν κυτταροδύου ἢ σωματικῆς κινήσεως. Ἀλλὰ πρὸς ἀδιέλπειτον διαπύρνον τοιαύτης δυνάμεως πρέπει ἀνεγκλίως αὕτη νὰ ὑπάρχῃ. Ἐἴτε πρόκειται περὶ ἐνὸς ἀπλοῦ ζωικοῦ κυττάρου (monocelle), εἴτε πρόκειται περὶ ἄλλου ζῶον ἐντελεστερέου ὁ ὅρος τῆς ζωῆς εἶνε πάντοτε ὁ αὐτός. Τὰ ἐναντία παρατηροῦνται εἰς τὴν ἀνόργανον ὕλην. Μεταξὺ τοῦ κόσμου τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνοργάνου ὕλης ὑπάρχει τοιαύτη ἀπόστασις ὅση ὑπάρχει μεταξὺ ὁ ὄντος τινος καὶ τοῦ μη ὄντος».

Ἄν ἐπιχειρῶ ἐνταῦθα κριτικὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφύρων ταύτων δοξασιῶν, διότι ἡμισὶ ἀντιστρατεύονται πρὸς τὴν ὕλιστικὴν παραδοξολογίαν, οὐδεὶς δὲ τῶν ἐπιφανῶν φυσιολόγων, πλην τῶν φραντικῶν τοῦ ὕλισμοῦ ἀπαδόν, παραδέχεται τὴν προτεινομένην ἡμῖν διδασκαλίαν, περὶ ἐκπορεύσεως τουτέστι τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς φυσικο-χημικῆς τῆς ὕλης δυνάμεως ἀνεξαρτήτους πάσης ζωικῆς ἀρχῆς ἢ δυνάμεως ἡ ἰδέας.

VI

Καὶ τόρα, ἱατρὲ, ἂς προχωρήσωμεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς λογικότητος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μᾶς προσκαλεῖτε.

Σεῖς λέγετε. Τεθέντος ὅτι τὰ βιολογικὰ φαινόμενα, ἡ συστατικότης τοῦ μύθου, ἡ πέψις τοῦ στομάχου, ἡ ἐκκρίσις τῆς χολῆς ἀπὸ τοῦ ἥπατος εἶνε τὸ ἐξαγόμενον φυσικο-χημικῶν τῆς ὕλης ἐνεργειῶν, δυνάμεθα δι' ἀναλογίας καὶ ἐξ ὑπαγωγῆς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ φαινόμενα τοῦ πνευματικοῦ βίου ἐκπορεύονται ἀπὸ τῆς μηχανικῆς δυνάμεως τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἀλλὰ δὲν νομίζετε ὅτι θὰ ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν λογικὴν καὶ πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν συμφέρον νὰ φέριτε πρῶτον ὡς ὀριστικὴν τινα λύσιν τὸ περὶ τῆς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως τῆς ζωῆς ζήτημα πρὶν ἢ προτείνετε τὴν ὁφ' ἡμῶν διδομένην καὶ εἰς τὰ ψυχικὰ φαινόμενα;

Σεῖς ὁμολογεῖτε ὅτι δὲν ἔχετε ἔμεσον τινα ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν βεβαιώσαν τὴν περὶ τῆς ἐκινότητος τῆς ὕλης περὶ τὸ διασκέπτεσθαι καὶ βουλεύεσθαι διδασκαλίαν σας καὶ ὡς ἐκ τούτου προσφεύγετε εἰς ἀναλογίας, ἀλλὰ δὲν γνωρίζετε ἀρὰ γε ὅτι ὁ πρῶτος κανὼν τῆς λογικῆς, κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ συλλογίσθαι, εἶνε ἡ ὑπαρξίς γεγονότος ἢ ἀναμφισβήτητος τις ἀλήθεια ἢ γνωστὰ καὶ ἀνεμφισβήτητα θεωρήματα, ἕτινα πρόκειται νὰ ἐπεκταθῶσιν ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν γεγνημένων, ἐφ' ὧν γίνονται αἱ ἐρευνῆσαι καὶ ἐπιστημονικὰ ἐκζητήσεις;

Ἀλλ' εἶνε ἀρὰ γε ἀληθὲς ὅτι τὰ βιολογικὰ φαινόμενα εἶνε ἐξαγόμενα τῆς μηχανικῆς τῶν ὕλικῶν μορίων συνθέσεως; εἶνε δὲ ἐπιστημονικῶς βέβαιον ὅτι ἡ χημεία τῆς ζωῆς δὲν διαφέρει τῆς χημείας τοῦ θανάτου, ἢ ἐξηκριβώθη ὅτι μεταξὺ τοῦ ἐνοργάνου καὶ ἀνοργάνου βασιλείου οὐδεμία ὑπάρχει ἀπόστασις, ἀφοτέρων ὑπὸ τῶν αὐτῶν διεπομένων μηχανικῶν νόμων;

Ἐπομένῳ ἀνωτέρῳ ὅτι αἱ διάφοροι φυσιο-λογικαὶ σχολαὶ ἀκυροῦσι τὰς περὶ ζωῆς θεωρίας τοῦ ὕλισμοῦ, ἀλλὰ πλην τούτων καὶ οἱ περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας διατρέποντες διαμαρτύρονται κατὰ τῆς προτάσεως, ἢν ἐθέσατε ὡς βᾶσιν ἐξ ἀναλογίας συλλογισμοῦ. Καὶ ὁ Παστέρ διὰ τῶν γενομένων ὑπ' αὐτοῦ πειραμάτων, καὶ ὁ Φλουράνς, καὶ ἡ Ακαδημία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, καὶ ὁ Ερμενβέργ, καὶ ὁ Σούσις, καὶ ὁ Ογγερ καταδικάζουσι τὴν θεωρίαν σας, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πρόεδρος τῆς Βρετανικῆς ἐταιρίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν Stokes, οὐδενος οἱ ὕλιστᾶ ἐπεκαλέσαντο τὴν αὐθεντίαν παρεμηνεύοντες τὰς ἰδέας του, ἐν δημοσίᾳ τῶν φυσιολόγων συνελεύσει ἀπεκήρυξε τὴν περὶ ζωῆς φαντασιο-

πληξίαν, τὴν ὁποίαν ὡς ἐπιστημονικὴν μᾶς προτείνετε ἔξωμα. Παραδεχθεῖς ὡς λίαν πιθανόν, καίτοι μὴ ἐσέτι ἀποδειχθέν, τὸ δὲ νῦν αὖτὸν (possibilities) νὰ ἐφαρμοσώμεν τοὺς νόμους τῆς νεκρᾶς ὕλης ἐπὶ τῶν ἐμβίων ὄντων, ἀνωμολόγησαν ἕμα ὅτι τὰ πράγματα μᾶς ὀδηγῶσιν ἀνεγκλίως νὰ παραδεχθῶμεν καὶ τὴν ὑπόστασιν μυστηριώδους τινος ἀρχῆς. Συμφώνως πρὸς τὰς πεποιθήσεις μου ἡ ἰδιόρρυθμος αὕτη ἀρχὴ (sui generis) δὲν διατηρεῖ, οὐδὲ ἐκμηδενίζει τοὺς συνήθεις τακτικὸς νόμους τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἐργάζεται μετ' αὐτῶν καὶ δι' αὐτῶν πρὸς ἐπίτευξιν ὁρισμένου σκοποῦ καὶ σχεδίου. Ἀλλὰ τίς εἶνε ἡ ὑπόστασις τῆς μυστηριώδους ταύτης ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν καλοῦμεν ζωὴν; Ἰδοὺ τὸ μυστήριον (Stewart. Unsee world. Gal. Met. σελ. 317).

Ἀποκαλύψατε, ἱατρὲ, τὸ μυστήριον. Ἐργασθῆτι μετὰ τῶν συναδέλφων σας, ὅπως ἐξελέγητε τὴν πλάνην τῶν περιφανῶν φυσιολόγων καὶ φυσιολόγων. Ὁ Denys Cochin εἰς συγγραφὴν δημοσιευθεῖσαν κατὰ τὸ 1888 «περὶ ζωῆς» ὀρίζων τὴν ἐπιστημονικὴν θέσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος βεβαίως ὅτι, «ὅμως πλανήσθε ἐπὶ ἀνεπιστήμονος δόξῃ, ἐστὶ δὲ θήματα ἐσφαλμένης τῶν πραγμάτων σταθμίσεως. Παρατηρήσατε εἰς τὰ ὄργανα τῶν ἐμβίων ὄντων τὴν λειτουργίαν χημικῶν νόμων συλλειτουργούντων μετὰ τῆς ζωικῆς ἀρχῆς καὶ ἐξελάβετε αὐτοὺς ὡς παράγοντας τὴν ζωὴν, τὸν δὲ ζωικὸν σπινθῆρα παρηγωνίσατε» (Kap. 7ον). Ἀποκρούσατε τὰς ἐπιστημονικὰς ταύτας ἐκδόσεις καὶ ἀποδείξατε τὴν ὑπόστασιν τῶν προτάσεών σας. Τότε δέ; Τότε θὰ εὐρεθῆτε ἴσως εἰς θέσιν νὰ λύσητε τὸ ὑπὸ τοῦ ἐξόχου ἱατροῦ Βοερσβίου τεθέν ζήτημα, ἐὰν τουτέστιν ἡ θεραπευτικὴ τέχνη ὠφέλησε τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῶν γνώσεών της περισσότερον ἢ ὅσον ἐβλάψε διὰ τῶν σφαλμάτων της; τότε ἡ νοσολογία θὰ προβαίνει ἴσως ἀσφαλύτερον εἰς τὰς διεγνώσεις της καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς χημικῆς μεθόδου κατὰ τὴν χορηγίαν τῶν φαρμάκων της, ἀλλὰ μὴ ἔλθῃτε οὐδὲ τότε νὰ μᾶς εἴπητε ὅτι διὰ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τῆς ζωῆς διδέτε ὑπόστασιν τινα εἰς τὰς περὶ ψυχῆς τερατολογίας σας, διότι καὶ τότε ὁ κατ' ἀναλογίαν συλλογισμὸς σας ἔσεται καὶ ἀσύστατος καὶ παράλογος, αἱ δὲ διαμαρτυρίαι τῶν ἐχόντων δικαίωμα νὰ ἐγείρωσι τὴν φωνὴν ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης θ' ἀποκρούσωσι τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐπαγγελίας σας. Καὶ δὲν ἀκούετε ἀπὸ τοῦδε τὰς ἐντόνους ταύτας διαμαρτυρίας; Ἡ ζωὴ εἶνε τὸ μέγα μυστήριον, ἀλλ' ἐὰν ἐπὶ αὐτὴν προχωρήσωμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν πνευματικῶν φαινομένων, εἰσαρχόμεθα τότε εἰς ἄλλην σφαῖ-

ραν ἐσθληρότητα τῆς πρώτης μυστηριωδέστεραν, διότι κατὰ τὴν μελέτην τῶν ψυχικῶν γεγονότων ἡ ἐπιστήμη μᾶς χρησιμεύει μόνον, ὥπως διαγνώσωμεν τὸ βάθος τῆς ἀμειψίας, καὶ ὥπως μᾶς δηγήσῃ εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ συναισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῶμεν βοήθειαν ἐξ ἀνωτέρας πηγῆς καὶ δυνάμεως. (Stokes). — Καὶ οἱ φυσιολόγοι καὶ ἱατροὶ δὲν ἀνέγνωτε ἤρᾳ γε τὰς διαμαρτυρίας καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις τοῦ δοξάζοντος ἐν ταῖς ἡμέραις μας τὴν ἱατρικὴν σχολὴν τῶν πανεπιστημίων τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Χαϊδελεβέργης; Καὶ οὐδόλως μὲν ἐδίδεταξεν ὁ LUBERUS νὰ παραδεχθῇ ὡς ἐν τῷ ὁργανισμῷ ἐνοικοῦσαν τὴν αἰτίαν τῆς ζωῆς, καὶ ἐξ αὐτοῦ μυστηριωδῶς ἀνελισσομένην, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ φαινόμενα ὁργῶδεις ἐδημοσίευσεν συγγραφὰς καὶ μέχρι τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου του ἐν ἔτει 1881 ἡγωνίζετο τὸν κατὰ τοῦ ὕλισμου ἄγων. «Λεπτύνετε καὶ ἀπλουστεύετε, ἔλεγε, τὰς μηχανικὰς ἐνεργείας τῶν σωμάτων καὶ τῶν νεύρων, οὐδέποτε θὰ προσεγγίσῃτε τοὺς χαρακτῆρας αὐτῶν εἰς τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τῶν αἰσθήσεων, τῶν παραστάσεων, τῶν κρίσεων καὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς θελήσεως. Ἐπικαλεσθε τὸν μωρισμὸν καὶ τὴν ἐνότητα τῶν αἰτίων. Ἀλλ' ἐν τίνι δυνάμει θὰ ἐπιβάλλωμεν ἡμεῖς τὴν ἐνότητα ἐπὶ πραγμάτων, ἐφ' ὧν ἡ φύσις αὐτῇ δὲν τὸ ἐπιτρέπει; Τὸ ἐγὼ εἶνε ἀποκλειστικῶς ἡ ἐμὴ ψυχὴ, τὸ ἐμὸν πνεῦμα. Τὸ σῶμά μου ἀνήκει εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον εἶνε ὃ δὲ τὸ ἀντικείμενον, μεθ' οὗ ἐγὼ συνδέομαι, ἡ δὲ ἀδιάλειπτος μετάβολις τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν σύγκειται, ἀποδεικνύει προφανῶς ὅτι ἡ ἐμὴ προσσωπικότης συνέχεται μὲν μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδόλως συνταυτίζεται. Τὸ ἐμὸν σῶμα εἶνε τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἐδράζεται τὸ δένδρον τῆς ἐμῆς ψυχῆς». Καὶ τότε ὡς καὶ σήμερον θ' ἀκούσῃτε ὅτι, «μάταια ἀποβαίνουσιν ὕλαι αἱ προσπίπτειαι καὶ μελέται καὶ περὶ ζωῆς ἀνικαλύψεις σας, μέχρις οὗ δὲν ἀποδείκνυτε ὅτι ἡ ὕλη δύναται νὰ ἀντιληφθῇ, νὰ κινήσῃ καὶ νὰ βουλευθῇ διὰ τῶν μηχανικῶν αὐτῆς δυνάμεων καὶ μεταβολῶν» (Agassiz). Τότε δέ, ὡς καὶ σήμερον, μὴ ἀποτολμώντες νὰ προσθίσωμεν τι εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἐπιστημονικῶν ἀστέρων, θὰ σὺς ἐγκαλέσωμεν ἑνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ κοινοῦ νοῦ καὶ ἐνώπιον τῶν στοιχειωδῶν τῆς λογικῆς κανόνων.

Ἔστω λοιπὸν. Μετὰ δέκα ἢ πενήντα ἔτη ἢ μετὰ αἰῶνας ἀντικρῆποντες τὰ ἐξαγόμενα τῶν γεγονότων καὶ ἐξελέγχοντες ὡς ἀνυποστάτους τὰς δοξασίας τῶν περιφανῶν τῆς φυσιολογικῆς ἐπιστήμης ἐρημνέων, ἀποδεικνύετε ἐμφανῶς ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε φαινόμενον τῶν φυσικο-χημικῶν τῆς ὕλης συνθέσεων καὶ ὅτι οὐ-

δεμία ἰδιόρρυθμος δύναμις ζωοποιεῖ τὰ ἐμῆα καὶ ὁργανικὰ ὄντα. Τί τὸ ἐντεθῆεν; Ἡ μεγάλη ἀλήθεια περὶ τῆς πνευματικότητος τῆς ψυχῆς ἔσεται τότε καὶ ἀπροσμάχητος καὶ ἀναμφίριστος καὶ τηλαυγέστερος. Ἀποδεικνύοντες ὅτι τὸ ἐνθρόνιστον σῶμα οὐδόλως διαφέρει πάσης ἀνοργάνου ὑπάρξεως καὶ πάσης ἄλλης μηχανῆς, θὰ ἔχητε ἐνώπιόν σας φοβερώτερον τὸ πρόβλημα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν, τῶν συναισθημάτων, τῶν κρίσεων, τῶν ἀποφάσεων, τῆς δημιουργίας τῆς ἐπιστήμης καὶ πάσης προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὴν εἰς τοὺς χημικοὺς καὶ ἀντικατασκευάστους τῆς φύσεως νόμους διοικουμένην μηχανὴν οὔτε πνευματικὴ δύναμις ἐκπορεύεται, οὔτε πρωτοβουλία, οὔτε ἐλευθέρᾳ σκέψις, οὔτε ἐλευθέρᾳ ἐνεργείας προβαίνουσα μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἐξουσιώσεως καὶ καταστραφῆς τῆς ἰδίας μηχανικῆς ὑπάρξεως. Ἐφ' ὅσον ταπεινότε καὶ ἐξυστελλέτε τὸν ζωικὸν ὁργανισμὸν καὶ τὴν βιολογικὴν ἀρχὴν συνταυτίζετε μὲ τοὺς νόμους τῆς ἀνοργάνου ὕλης, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀλήθεια πνευματικῆς ἀρχῆς καὶ ὑποστάσεως καὶ παραγωγῆς τοῦ νοητοῦ καὶ αἰσθητικικοῦ καὶ ἐλευθέρου ἡμῶν βίου καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ἡμετέρας προσσωπικότητος γίνεται κατὰθῆλος καὶ περιφανέστερος. Ἀποδείξατε τὴν ἀποπλάνησιν τῶν φυσιολογικῶν ἐπιστημῶν, ἀνικαλύψατε τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἀποδείξατε δὲ ὅτι αὕτη ἐγκείται εἰς τὰς χημικὰς τῶν ὕλικῶν μορίων καὶ κυττάρων κινήσεις, ἀλλὰ καὶ τότε τίνι τρόπῳ καὶ διὰ τίνος λογικοῦ κανόνος θὰ ἐπεκτείνετε τὴν ἀποκαλύψιν σας ταύτην καὶ ἐπὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων; Θ' ἀποδείξητε, διὰ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀποκαλύψεως σας ταύτης, ὅτι ἡ βιολογικὴ ἀρχὴ εἶνε ἀπόρρητος χημικῶν καὶ μηχανικῶν τῆς ὕλης δυνάμεων καὶ μεταβολῶν.

Ἔστω ἀλλ' ἡ βιολογικὴ αὕτη ἀρχὴ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ διὰ τῆς χημικῆς πέψεως προπαρασκευάζει τὴν τροφήν καὶ συντήρησιν τοῦ ὁργανισμοῦ, ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ μυῶς τῆς χειρὸς καὶ ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὴν ἰδιότητα τῆς συστατικότητος, ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἥπατος καὶ παράγει δι' αὐτοῦ τὴν χολήν, πᾶσα αὐτῆς ἐνεργεια περιορίζεται εἰς ὁρισμένον μέλος τοῦ σώματος ἢ καὶ εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Ἀλλ' αἱ πνευματικαὶ ἐνεργεῖαι, αἱ τῆς σκέψεως καὶ τῆς κρίσεως, αἱ τῆς δημιουργίας ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν, αἱ περὶ τῆς λύσεως μαθηματικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ζητημάτων συλλογισμοί, αἱ γενικαὶ ἰδέαι καὶ πεποιθήσεις, αἱ ἰδέαι τοῦ χρόνου καὶ τῆς αἰωνιότητος, τοῦ ἀείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου, τοῦ ἐγκοσμίου καὶ ὑπερκοσμίου καὶ τὰ αἰσθητικὰ τοῦ καθήκοντος, τῆς φιλίας, τοῦ ἡρωισμού, τῆς αὐτακαρυσίας καὶ τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ λογικὰ ἔχον

καὶ αὐθαγήτως ἀναπτυσσόμενον, τὸ αἰσθητικὸν τῆς λατρείας ὁράτου, ἀνέρχον καὶ ἀπολύτον Ἀρχῆς, τίνα ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰς λειτουργίας τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ μυῶς καὶ τοῦ στομάχου; Τὰ ἀποτελέσματα πάσης σωματικῆς δυνάμεως περιορίζονται ἀναγκάως ἐντὸς περιορισμένης ἐκτάσεως. Ἰδοὺ τὸ θεμελιώδες τῆς μηχανικῆς ἐπιστήμης ἀξίωμα. Ἐὰν αἱ σκέψεις καὶ αἱ κρίσεις καὶ αἱ ἐλευθέραι ἀποφάσεις ἐκπορεύονται ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων, τίτε ἀνγκαιῶς θὰ περιορισθῶσιν αἱ ἐνεργεῖαι αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ τουλάχιστον ἐντὸς τοῦ φέροντος αὐτὸν σώματος, ὡς περιορίζονται αἱ τῆς πέψεως καὶ τῆς συστατικότητος τοῦ μυῶς. Ἰπέρχει καὶ σωματικὴ λειτουργία ἐπεκτεινόμενη καὶ ἐντὸς τοῦ σώματος, ἢ τῆς οὐράσεως, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐνέργειαν αὐτῆς τὸ σῶμα εἶνε πεποικισμένον διὰ θαυμασίον ὁργάνου ἔχοντος τὴν ἰδιότητα τοῦ λαμβάνειν ἐξωθεν ἐντυπώσεις, πάντοτε ὅμως ἐν ὁρισμένῳ τῆς ἐκτάσεως χώρῳ καὶ ὑπὸ ὁρισμένους τοῦ φωτὸς ὁρους καὶ περιστάσεις. Ἀλλ' ἡ ἐγκεφαλικὴ ὕλη, πανταχόθεν ἐγκεκλεισμένη, συγκοινωνοῦσα δὲ διὰ τῶν αἰσθητηρίων μὲ τὸν ὁρατὸν καὶ ἀπτόν κόσμον καὶ λαμβάνουσα δι' αὐτῶν μηχανικὰς ἐντυπώσεις, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ μεταβάλλῃ ταύτας εἰς πνευματικὰς δυνάμεις, εἰς ἀντιλήψεις καὶ ἰδέας, ἐὰν μὴ συλλειτουργῇ μετὰ δυνάμεως πνευματικῆς φύσεως καὶ οὐσίας; Καὶ τίνι τρόπῳ ἡ ἐγκεφαλικὴ ὕλη συγκοινωνεῖ καὶ συνεργάζεται μεθ' ὅλου τοῦ νοητοῦ καὶ ἡθικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ καὶ ὁράτου κόσμου; Αἱ λειτουργίαι τῆς ζωικῆς δυνάμεως εἶνε ὁρισμέναι καὶ ὁργανικαί, καὶ ἐν χώρῳ δὲ καὶ χρόνῳ περιορισμέναι καὶ διεξηγόμεναι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδιόρρυθμων τῆς ζωῆς νόμων, κατὰ δὲ τὰς δοξασίας τῶν ὕλιστῶν, ἢ καὶ κατὰ τὴν ὑποτεθέσαν ἀνακάλυψιν αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι, αἱ βιολογικαὶ ἐνεργεῖαι καὶ ἰκανότητες οὐδόλως διαφέρουσι τῶν μηχανικῶν τῆς ἀνοργάνου ὕλης. Ἀλλὰ τί κοινὸν μεταξὺ τῶν βιολογικῶν τοῦ σώματος λειτουργιῶν πρὸς τὰς ἐνεργείας τοῦ λόγου, τῆς νοήσεως, τῆς φαντασίας, τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως, τῆς προσοχῆς, τῆς συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως ἰδεῶν, τῆς πίστεως καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν, τῶν ἀντιστρατευομένων, πολλαῖς δὲ καὶ ἐξουδετερουσῶν καὶ ὑπερνωσῶν πάντας τοὺς νόμους τῆς ὕλης καὶ τῆς ζωῆς; Πεινῶ καὶ διψῶ, ὁ δὲ στόμαχος, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν νόμων τῆς ζωῆς, ἢ συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν ὁλοδοξούντων, ὑπὸ τὴν ἀκατάβλητον μηχανικὴν πίεσιν τῶν νόμων τῆς ὕλης, ἀπαιτεῖ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς σωματικῆς ἀνάγκης τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης. Συμμαχοῦσι μετὰ τοῦ στομάχου καὶ πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ

σώματος μέλη καὶ πάντα τὰ κύτταρα καὶ τὰ σωματικὰ μέρη παραλυόμενα καὶ ὑπὸ καταστροφῆς καὶ ἐκμηδενίσεως ἀπειλούμενα μὲ ὠθοῦσιν ἐπιτακτικὰς νὰ κορέσω τὸν στόμαχόν καὶ ν' ἀποσβέσω τὴν δίψαν. Ὀλίγα βήματα μὲ χωρίζουσιν ἐκ τῶν ἔργων καὶ ἀπὸ τοῦ ὕδατος, θέλω δὲ δύναμαι ἐφθόνως νὰ προμηθευθῶ. Ἀλλ' ἐὰν ἡ τιμὴ ἐπιβάλλῃ καθήκον, ὁράσων καὶ ἰδεῶν, νὰ στερηθῶ τῆς βρώσεως καὶ τῆς πόσεως, ἐὰν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον μὴ ἐπιτάσῃ νὰ μὴ ἐποικικονυθῶ τῆς θέσεως, εἰς ἣν ἐτάχθην, ἐὰν ἱερὰ πεποιθήσεις καὶ ἀρχαὶ ἀπαιτοῦσι τὴν θυσίαν τῆς ὑπάρξεως καὶ τὸν θάνατον τοῦ μαρτυρίου, λαμβάνω γενναίαν ἀπόφασιν, καί, πάντα νόμον μηχανικὸν ἢ βιολογικὸν ὑπερπηδῶν καὶ πάντα πόνον ἐν ὁποιοῇ ὑφιστάμενος, μεταβάλλω τὴν ζωὴν εἰς ἀγωνίαν καὶ ἀποθνήσκω ἰδίᾳ βουλήσει καὶ ἀποφάσει ἐλευθέρᾳ. Αἱ ἱατροὶ καὶ φυσιοδίφαι καὶ καθηγηταὶ καὶ πάντες οἱ ἐν Ἑλλάδι τὰς ὕλιστικὰς προεβέβητες καὶ διδάσκοντες ἀρχὰς καὶ δοξασίας, εἴπατε ἡμῖν: Τίνα σχέσιν ἔχουσιν αἱ ἀποφάσεις αὗται καὶ αἱ λειτουργίαι τῆς ψυχῆς καὶ αἱ ὑπαγορεύσεις τοῦ καθήκοντος καὶ αἱ ἐμπνεύσεις τοῦ αἰσθητικῶς μὲ τὰς λειτουργίας τοῦ στομάχου καὶ τοῦ ἥπατος, τοῦ μυῶς καὶ τῶν νεφρῶν, καὶ ὑπὸ τίνας δυνάμεις λογικῆς ἐφαρμοζέται ἐπ' αὐτῶν τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἐπὶ τοῦ οὐρούς καὶ τῶν οὐνύχων καὶ τῆς χολῆς παρατηρήσεων καὶ μελετῶν σας; Καί, οἰμοί! Τίνας παρατηρήσεις, τίνας δὲ βεβαιώσεις καὶ τίνα ἐξαγόμενα! Βεβαιώσεις καὶ δοξασίας ἀποκορυφώσας ἀπὸ τοὺς φωστῆρας τῆς ἐπιστήμης! Δοξασίας καὶ βεβαιώσεως καθ' ἐκάστην διαψευδομένης καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀνταναιρουμένης! Ἄν ἐχομεν λέγετε ἐπιστημονικὴν τινα ἀπόδειξιν πρὸς κύρωσιν τῆς διδασκαλίας μας περὶ τῆς ἰκανότητος τῆς ὕλης πρὸς παραγωγὴν πνευματικῶν λειτουργιῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων, ἀλλ' ἐντὶ ἀποδείξεων ἀντικαθιστῶμεν τὴν ἀναλογία. Ἔστω. Ἔστω. Ἀλλὰ κρίνατε λογικῶς, κρίνατε συμφώνως πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ κοινοῦ νοῦ. Καὶ ὁ κοινὸς νοὺς καὶ οἱ αἰνῶνες τῆς λογικῆς σὺς διδάσκουσιν ὅτι προκειμένου λόγον νὰ ἐφαρμοσθῇ δι' ἀναλογίας ἐπὶ γεγονότος τινὸς θεωρία ἐπὶ ἑτέρου ἐφαρμοσθεῖσα δέον νὰ συνυπάρχωσι δύο ὅροι, δύο στοιχεῖα, δύο συνθῆκαι. 1ον Θεωρία ὁριστικῶς ἀποδειχθεῖσα ὡς ὀρθὴ πρὸς ἐξήγησιν ἐνὸς γεγονότος. 2ον Ὁμοιότης τῶν χαρακτήρων τούτου πρὸς τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἑτέρου, ἐφ' οὗ πρόκειται νὰ ἐπεκταθῇ.

Ἐπὶ δὲ τοῦ προκειμένου προτείνοντες τὴν ἡμετέραν περὶ ζωῆς ἀποπλάνησιν ὡς ἐπιστημονικὴν ἀδιαφειλονείκητον ἀλήθειαν καὶ τοὺς στοιχειώδεις τῆς λογικῆς κανόνους ἀθετοῦντες ἐπιχειρεῖτε νὰ ἐφαρμοσθετε αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῶν

πνευματικῶν γεγονότων καὶ φαινομένων! Καὶ εἰς ταῦτα δὲν ἠρεσθήτε, ἀλλ' εἰς νέον προβαίνοντες τόλμημα καὶ τὸν μὲν ἄνθρωπον καταβιβάζοντες μέχρι τοῦ βατράχου, τὸν δὲ κόρικλον ἀνυψώσαντες μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸν Σωκράτην κηρύττοντες παρόφροντα, τὸν δὲ Νέρωνα ἀνεύθυνον ἐπὶ τοῖς ἰδίῳις κακουργήμασι, διδάσκοντες δὲ εἰς τὴν νεότητά ὅτι ὁ ἄνθρωπος στεροῦμενος ἐλευθέρως βουλήσεως μοιραίως ὑπακούει εἰς τὰς κακούργους ῥοπὰς τῶν κυτταρωδῶν τοῦ ἐγκεφάλου δονήσεων, παρεστήσατε τὴν ἐπιστήμην ὡς τὸν πολέμιον πάσης ἀρετῆς καὶ ἠθικῆς προόδου καὶ τὴν ἀσβεστότατον τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, ἀποδίδοντες εἰς αὐτὴν τὰς παραλόγους δοξασίας τοῦ Χέκελ καὶ Λαμετρέ, ἢ διδάσκοντες ὡς ὅτι αὐτῆς λελυμένα προβλήματα, περὶ ὧν οἱ μεγάλοι τῆς ἐπιστήμης ἐρμηνεύονται ἀπεφάνθησαν ὅτι διαφεύγουσι καὶ δὲν ἐπέρχονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν πειραματικῶν καὶ μηχανικῶν ἐκζητήσεων.

Ἡ πρότασις, καθ' ἣν ὁ ἐνδιέθετος λόγος, ἡ ἰδέα, ἡ κρίσις, τὸ αἰσθημα, ἡ βούλησις, ἡ ἐλευθερία ἀποφάσεων, ἡ αὐτοπαρρησία, ἡ πίστις, ἡ ἀφροσύνη, εἶνε τὸ ἐξαγόμενον ὀργανικῆς σωματικῆς ἐνεργείας καὶ κινήσεως κυττάρων καὶ σπλάγχνων καὶ ὁστέων, ὁμοιάζει πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου, περὶ οὗ ἡ Ἀκαδημία τῶν Παρισίων προεκκήρυξεν ὅτι δὲν δέχεται πλέον διατριβὰς. Ἡ πρότασις, τὴν ὁποίαν μᾶς διδάσκετε ὡς ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν, εἶνε ἐναντία τῶν πραγμάτων, ἀντίκειται εἰς τοὺς γνωστοὺς τῆς φύσεως νόμους καὶ εἰς τὰς στοιχειωδιστάς ἀρχὰς τῆς λογικῆς.

Καὶ πῶς θέλετε νὰ μὴ ἐξεγερθῶμεν κατὰ τῶν δοξασιῶν καὶ διδασκαλιῶν σας, ὅτε οἱ αὐτοί, πρὸς οὓς πολλάκις μᾶς παρεπέμψατε, ὡς πρὸς τοὺς μεγάλους τῆς ἐπιστήμης ἐρμηνεῖς, ἀποκροῦνται καὶ καταδικάζουσιν αὐτὰς καὶ χαρακτηρίζουσιν ὡς ἐναντίας πάντων τῶν ἐξαγόμενων τῶν ἐπιστημονικῶν ἐκζητήσεων; Ἡρότινων ἐτῶν, ἐπόμενοι ταῖς βεβαιώσεσι τοῦ Μολέσθ, μᾶς ἐδιδάξατε ὅτι αἱ πνευματικαὶ ἐνέργειαι ἡρτηνται κυρίως ἐκ τοῦ ἀναπτυσσομένου ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ φωσφόρου. Ἄν ὑπάρχει ἰδέα, ἔλεγεν ὁ διδάσκαλος τοῦ ὀλισμοῦ, ἔνευ φωσφόρου, συνεβούλευε δὲ ὡς κατάλληλον τροφήν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ ὕστρα, ὡς προκαλοῦνται τὴν ἀνάπτυξιν ἀφθόνου φωσφορικῆς βίτης. Τοῦ χημικοῦ δὲ Mayot ἀποδείξαντος ὅτι ἐλεύθερον φωσφόρον οὐδέποτε ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἀναπτύσσεται, κατεδείχθη τὸ γελοῖον τοῦ ὀλιστικοῦ ἀξιώματος / Magy Spizlt. σελ. 204). Καὶ πῶς νὰ μὴ εἴπωμεν ὑμῖν, πλανῶσθε καὶ ἀποπλανώμενοι περιπλανᾶτε τοὺς ἀ-

ναγνώστας σας, ὅτε ὁ καθηγητὴς τῶν φυσιο-λογικῶν ἐπιστημῶν Gavarrat ἐν εἰδικῇ συγγραφῇ περὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὴν παραγωγὴν πνευματικῶν γεγονότων, ἐπιλαμβάνοντος τῆς μελέτης τῶν σχέσεων τῶν φυσικο-χημικῶν φαινομένων τῆς ἐγκεφαλικῆς βίτης μετὰ τοῦ πνευματικοῦ βίου, καταλήγει εἰς συμπέρασμα ὅπως ἐναντία τῶν ἐν ταῖς σελήταις 155 καὶ 156 τῆς συγγραφῆς τῶν «Ψυχώσεων» διδασκομένων; (αὐτ. 208). Καὶ αὐτὸς ὁ ὑπέρμαχος τῆς θετικῆς φιλοσοφίας Σπένσερ, ἐπόμενος ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Bois Reymond, ἐβεβαίωκεν ὅτι τὸ πρόβλημα περὶ τῆς πηγῆς τῆς ἐκπορεύσεως τῶν πνευματικῶν γεγονότων δὲν εἶνε ἐπιδεκτικὸν ἐπιστημονικῆς λύσεως, ὁ δὲ τιμὴν διὰ τῆς πολυμαθείας του τὴν Ἑλλετικὴν δημοκρατίαν Σερρετίν, μετὰ μακρὸν μελέτην καὶ σιζήτησιν ἐαντιπέραιεν ὡς ἑξῆς. «Μία δόμησις μορφῶν καὶ κυττάρων μεταβάλλεται εἰς δυνάμιν καὶ κίνησιν ἄλλης φύσεως καὶ παράγει τὸ φῶς, τὴν θερμότητα, τὸν ἡλεκτρισμὸν. Ἀλλ' ὅτι ὁ λυγισμὸς, ἡ ἰδέα, ἡ κρίσις, εἶνε τὸ ἐξαγόμενον τῆς δυνάμεως τῶν κυττάρων, εἶνε λέξεις κεναί, ἔξ ὧν δὲν δύνασθαι οὐδ' ἐννοεῖν τινα νὰ μορφώσωμεν» (Discours laiq. σελ. 156).

Καὶ ὅμως οἱ ἐν Μήτριας ὀλοθυνοῦντες μᾶς γνωρίζουσι τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, «διὰ τῆς ἐμιλλήτου καὶ θετικῆς καὶ ψυχρῆς ἐπιστήμης ἐτοιμῆς νὰ ἀνατρέψῃ τὰ πειρατιζόμενα σύνορα τὰ συγκροτοῦντα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὑπὸ δουλικῶν ζυγῶν» (203).

Ἀέξετε! λέξετε! λέξετε, αἵτινες εἰχον ἐννοεῖν τινα κατὰ τὸν μεσάϊον, ὅτι ἡ θεολογία τῆς Δύσεως ἤξισον ν' ἀπαγγέλλῃ χρησμούς ἐπὶ ἀστρονομικῶν ζητημάτων, μὴ ἔχονσαι δὲ ἐν τῷ καθ' ἡμέας χρόνῳ οὔτε σημασίαν οὔτε ἐννοίαν. Διότι ἐν ταῖς ἡμέραις μας, φρεῖ! καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ καὶ καθηγηταὶ καὶ δημοσιολόγοι καὶ στιχουργοί, τὴν ἐπιστήμην συγκρομετοῦντες καὶ διαστρέφοντες, ἐμιλλῶνται εἰς τὸν ἔτιμον νὰ ὑπερακούσῃ κατὰ τὴν ἐπεγεγομένην πάλιν πρὸς διατάραξιν παντὸς ὑπερκosmίου φρονήματος καὶ πρὸς ἀνατροπὴν τῆς μάτης στερεῆς καὶ ἀκαράδαντου βέσεως, ἐφ' ἧς δύναται νὰ θεμελιωθῇ ἀσφαλῶς ἡ πρόοδος τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἔθνων.

ΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΠΟΛΥΒΙΟΝ Δ'.

Μόνον οἱ ἀγνοοῦντες τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ ὑποτιμώσῃ τὴν ἀξίαν τῆς εἰρήνης καὶ νὰ παραλιγωρῶσιν αὐτῆς. Ὅταν ἦνε δυνατόν μετὰ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ κα-

θήκοντος νὰ ἀγῆται, εἶνε αὕτη πολυτιμότερον ἀγαθόν ἢ ἄλλο τοῦτο δυστυχῶς πάντοτε δὲν εἶνε δυνατόν. Ἡ μοῖρα τῶν τοῦ κόσμου δὲν εἶνε τοιαύτη! Αὕτη ἠθέλησεν ἀγαθὸν μέγα καὶ ἀναμφισβήτητον ὡς ἡ εἰρήνη, ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ ὁποίου πάντες οἱ ἄνθρωποι θερμῶς παρακαλοῦσι τὸν Θεόν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀποκτήσεως τοῦ ὁποίου πᾶν ὑπομένουσι, νὰ μὴ ἦνε δυνατόν διὰ παντὸς νὰ τηρῆται ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἦνε δὲ ἀναπόφευκτον τὸ φροβιότατον τῶν πραγμάτων, ὁ πόλεμος! Εἶνε ἀπληστοὶ καὶ φθονεροὶ οἱ ἄνθρωποι, ἡ ἐδήμερία καὶ ἡ εὐκλεία τῶν ἄλλων δάκνει αὐτούς, ἡ ἐκάστοτε παροῦσα κατάστασις ἀπαρέσκει αὐτοῖς, καταφρονοῦσι τὰ ἴδια ἀγαθὰ, ἐπιθυμοῦσι τὰ τῶν ἄλλων ἐντεῦθεν ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῶν πολέμων διότι οἱ θέλοντες ἢ νὰ διατηρήσωσι τὰ ἀγαθὰ, ἢ τινα ἀπειλοῦνται ὑπὸ τῶν ξένων, τῶν ἐπιβουλευομένων αὐτὰ, ἢ νὰ ἐπανακτήσωσιν αὐτὰ τὰ ἴδια αὐτῶν ἀπολεσθέντα, εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν ἀρπάζων καὶ τῶν ἀπλησίων τούτων διότι ἄλλως στεροῦνται ἀγαθῶν πολὺ καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς πολυτιμότερων ἄλλ' ἢνα τελεσφόρως ἀντεπεξέρχωνται κατ' αὐτῶν, βταν καιρὸς ἦνε, εἶνε ἀνάγκη λίαν ἐγκαίριος, τῆς εἰρήνης ἐν ὑπαρχούσῃ, νὰ λαμβάνηται ἡ μεγίστη φροντίς ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων περὶ τῶν πρὸς πόλεμον ἀναγκαίων χρημάτων καὶ περὶ ἀγωγῆς πολεμικῆς τοῦ ὅλου ἔθνους (1).

Καὶ ἄλλως δὲ ἡ ἀγωγή ἡ πολεμικὴ τῶν πολιτῶν καὶ ὁ πόλεμος αὐτοῦ ἀποδείκνυνται συντελεστικώτατα πρὸς τὴν ὑγίαν τῶν ἔθνων καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν.

Ἐπειδὴ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχει τις κατὰ φύσιν ἀβύσσις, μετὰ δὲ ταύτην ἀκμὴ καὶ ἔπειτα φθίσις (2) διὰ τοῦτο καὶ πᾶσα πολιτεία, ὅσον καὶ ἂν ἀκμάσῃ ποτέ, θὰ ἔλθῃ καιρὸς καθ' ὃν θὰ παρακμάσῃ καὶ ἐπὶ τέλος καὶ ὅπως θὰ ἀφανισθῇ τὸ Ἴλιον, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Μήδοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Μακεδόνες ἄλλοι ἐγένοντο πανίσχυροι, ἀλλὰ τί τῆς ἰσχύος αὐτῶν σώζεται νῦν (3); Τὰ αἶτια δὲ ἵτινα ἐπιδράωσιν εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς τύχης αὐτῶν εἶνε μάλιστα δύο, αἱ ἐχθρότητες καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ τῶν ἀλλοφύλων καὶ αἱ ἀντιπολιτεῖαι καὶ ταρχαὶ τῶν ὁμοφύλων καὶ ἡ μὲν φύσις τοῦ πρῶτου αἰτίου εἶνε δυσπερίληπτος, ἔτε πολυμόρφων οὐσῶν τῶν ἐχθροτήτων καὶ ἐπιβουλῶν τῶν ἔξωθεν, ἡ δὲ φύσις τοῦ δευτέρου εὐπερίληπτος, διότι μονοειδὴς εἶνε ἡ διχόνοια καὶ αἱ ἐκ ταύτης ἀθλιότητες τῶν ἔθνων ἄλλ' ἐνθ' ἡ φύσις τῶν δύο τούτων αἰτίων τῆς φθορᾶς πάσης πολιτείας ἔχει οὕτως, ὁ τρόπος ἐν

τούτοις καὶ τὰ μέσα τῆς ἀποσοφίσεως τῶν ἐκ τούτων κινδύνων ἔχει ὅπως ἀντιστοίχως πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν εὐκόλος μὲν τουτέστιν εἶνε ὁ τρόπος τῆς ἀποσοφίσεως τῶν ἔξωθεν, δυσκολώτατος δὲ ὁ τρόπος τῆς ἀποσοφίσεως τῶν ἔσωθεν κινδύνων. Καλὴ στρατιωτικὴ τῆς γῆρας παρασκευὴ, ἰδοὺ τὸ πᾶν, ἰδοὺ ὁ προχειρότατος τρόπος τῆς παρασκευῆς τῶν ἐρχόντων τῆς πολιτείας, ὅπως ἀποσοφίσωσι πάντας τοὺς ἐκ τῶν ἐπιβουλῶν καὶ ἐχθροτήτων τῶν ἔσωθεν προερχομένους κινδύνους τῆς πολιτείας ἐνθ' ὅπως εἰς τοὺς πολίταις πρὸς ἀλλήλους γενομένας ἀντιπολιτείας καὶ στάσεις καὶ ταρχαὶς οὐ μόνον δὲν εἶνε τόσον πρόχειρος ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς καὶ τῆς βοηθείας, ἀλλ' εἶνε καὶ σφοδρὰ δύσχορητος καὶ μεγάλως ἐπιδεξιότητος καὶ διαφερούσης ἀρχινοίας τῶν ἀρχόντων δεόμενος. Συμβαίνει δηλ. ἐν τούτῳ ὅτι συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν σωματῶν, τὰς μὲν βλαβεράς αἰτίας, τὰς προερχομένας ἔσωθεν, τὸ πῦχος δηλ. τὸ καῦμα, τοὺς κόπους τὰ τραύματα καὶ τὰ τούτοις παρόμοια εἶνε δυνατὸν καὶ πρὶν γένωσι νὰ προλάβῃ τις καὶ ἀφοῦ γένωσιν εὐκόλως νὰ θεραπεύσῃ, ἀλλὰ τὰς αἰτίας, τὰς προερχομένας ἔσωθεν, ἔξ αὐτοῦ τοῦ σώματος, τὰ φύματα π. χ. καὶ τὰς παντοδαπὰς τῶν διαφορῶν ὁργάνων νόσους δυσχερὲς μὲν νὰ προῖδῃ τις, δυσχερὲς δὲ ἐπίσης καὶ γενομένας νὰ θεραπεύσῃ. Ὅπως δὲ ἐνταῦθα σωτήριον εἶνε νὰ μὴ ἀφίνωνται τὰ σώματα ἐπὶ πολὺ νὰ φθινῶσι καὶ νὰ σχολάζωσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς γυμναστικῆς καὶ τῆς ἐργασίας νὰ ἀποσοφῆται πᾶν αἰτίον τῆς νόσου καὶ νὰ καθιστῶνται ὑγιᾶ καὶ εὐρωστοὶ αὐτά, οὕτω καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ πολῖται, καὶ οὐδέποτε μὲν, ἀλλὰ μέλεισιν ὅταν τὰ πράγματα εὐρωσῶσι καὶ τὰ ἐπιτήδεια δαψιλῶς ὑπάρχωσι, δὲν πρέπει ἐπὶ πολὺ νὰ φανημῶσιν, οὐδὲ νὰ σχολάζωσιν, ἀλλ' αἰετοτε ἀναγκαιοτάτον εἶνε νὰ ἀσχολῶνται εἰς ἐργασίας τινὰς καὶ νὰ ἔχωσι καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν ἐστραμμένον πρὸς μεγάλῃν τιμᾷ καὶ σπουδαίαν κοινὴν ἐπιχείρησιν (1) διότι ἡ μὲν μακροχρόνιος σχολὴ καὶ ἀνεσις γίνεται κακὴν οὐχὶ σμικρὴν παρὰ τὴν (2), ἡ δὲ πολυχρόνιος εἰρήνη ἐκθηλύνει τὰ ἔθνη, ἔτε μὴ καινοποιοῦσα τὰς ὁρμὰς καὶ τὰς προθυμίας τοῦ λαοῦ (3).

Τοὺς εὐγενεῖς ὅπερ πατρίδος ἀγῶνας κἀλλίστον καὶ συμφερότατον εἶνε οἱ πολῖται διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων νὰ διαγωνίζωνται, ἔνευ συνεπικουρίας ξένων. Μόνον ὅταν ἐκταλῇθωσι πάντα τὰ μέσα καὶ διαψευσθῶσιν βλαὶ αἱ ἐλπίδες αὐτῶν, ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ καταφεύγωσι καὶ εἰς τὰς τῶν φίλων

(1) (4, 78, 8).
(2) (6, 51, 4).
(3) (89, 8).

(1) (6, 10).
(2) (1, 68, 10).
(3) (32, 2, 8. 32, 19, 6).

βοηθείας (1)· διότι εἶνε ἄνοια πάλιν τὸ νὰ νομίσῃ τις ὅτι πρὸς τὸ κατορθοῦν ἀρκούντι πάντοτε αἱ ἰδίαι αὐτοῦ δυνάμεις, μερίστη δὲ ἀσυνεσία τῆς ἐσφαλμένης ταύτης γνώμης ἐνεκα νὰ παραμύθῃ τις τελέως τῆς συνεπικουρίας καὶ τῆς συναντιλήψεως τῶν ἐξωθέν (2). Εἰς ὑψίστους κινδύνους καὶ δυσπολέμητα πρὸς ἑμὰ ἴτε καὶ ἡ σὺνέσις καὶ ἡ ἀνέγκη ἐπιβιβάζει νὰ ἐπικαλύμῃ καὶ τὴν τῶν ξένων συναντιλήψιν, ὥστε εἶνε ἀνέγκη μερίστης προσοχῆς καὶ πολλῆς ἐπιφυλάξεως, ἵνα μὴ ἀντὶ ὀφελείας ὀλέθρου παρῆντοι γένωνται οἱ πρὸς βοήθειαν προσκληθέντες οὗτοι ξένοι. Οἱ λαοὶ, ἀλλὰ μάλιστα οἱ προϊστάμενοι αὐτῶν, πρέπει νὰ γνωρίζωσι καλῶς ὅτι αἱ ψυχὰς τῶν ἐγωνίζομένων εἶνε ἐν τοῖς κινδύνοις τοῖς πολέμοις τὸ κρώτιστον πέντων τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν συναπαρτίζεται ἡ ἐπιτυχία ἡ κατὰ τοὺς ἄνθρωπος· πρέπει νὰ γνωρίζωσιν ὅτι ἡ τῶν πολιτῶν ἀρετὴ εἶνε τὸ μόνον ἀσφαλὲς ἐξέρισμα καὶ ἡ μόνη πραγματικὴ δύναμις, ἐφ' ἧς δεόν νὰ στηρίζωνται σύμπτῃσι τοῦ θένους αἱ ἀπαρτίδες, καὶ παρ' ἧς λογικὸν εἶνε νὰ ἀπεκχερόμεθα τὰ μέγιστα καὶ τὰ σωτηριωδέστατα καὶ οὐχὶ παρὰ τῶν ξένων (3)· ἀλλὰ προσκαλέσαντες αὐτοὺς ὑποσέθενται, πρέπει μὲν νὰ ἐμπιστευόμεθα αὐτοῖς καὶ πιστῶς μετ' αὐτῶν νὰ συμπράττωμεν (4), ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνέγκη πάλιν καὶ νὰ ἐκμυστηρευόμεθα ὅλα τὰ σχέδια καὶ τὰ διανοήματα ἡμῶν. Φρόνιμον εἶνε πρὸς αὐτοὺς νὰ εἴμεθα προφυλακτικοὶ καὶ δύσπιστοι καὶ ἐχέμενοι (5), τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶνε τόσον ἐυκόλουν ὅσον φαίνεται· διότι ἡ σιωπὴ, καίτοι εἶνε τὸ ἐλαττωτέρον τῶν ἐν ἀνθρώποις, εἶνε ὅμως τὸ δυσβαστακτότατον (6). Λέγοντες ὅμως ταῦτα δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ἦνε οἱ ἄνθρωποι καὶ τελέως δύσπιστοι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ θέλομεν νὰ μὴ ἦνε καὶ τελέως εὐπιστοι. Αἰτιῶμεν ὅτι ἀμφότεραι αὐταὶ αἱ ἀκρότητες εἶνε φευκταί· διότι, ὅσον ἀνωφελές καὶ ἐπιβλαβὲς εἶνε τὸ νὰ μὴ ἔχῃ τις εἰς οὐδένα ἄνθρωπον πεποιθήσιν (7), τόσον ἀνύητον πάλιν νὰ νομίσῃ τις πάντας τοὺς ἀνθρώπους προθύμους εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν μόνον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου (8).

Τὰ δὲ ἔθνη τὰ μὴ ἔχοντα τὴν ἀπαιτουμένην σύνεσιν καὶ τόλμην, ὥπως διεδικῶσι τὸ κατὰ δύναμιν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων τὰ ἐκάστοτε ἀπειλούμενα συμφέροντα αὐτῶν, ἀλλὰ ἐπιδιώκοντα τὴν προστασίαν καὶ σύμ-πραξιν τῶν ἄλλων καὶ παρ' αὐτῶν ἀναμένοντα

ὅτι μόνον ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων ἔδει νὰ ἀναμένωσιν, ὡς θέσωσι καλῶς ἐν τῇ νῦν αὐτῶν ταύτῃ, ἵνα μὴ αἰφνης καὶ ὅλως ἀπροσδοκίτως εὐρεθῶσιν ὑποδουλωμένα ὑπὸ τῶν πρὸς βοήθειαν προσκληθέντων τούτων φίλων. Οἱ λαοὶ ὀφείλουσιν οὐχὶ ἄνευ προφρονείας καὶ μερίστης ἀνέγκης καὶ ἄνευ πολλῆς προσοχῆς, ἐπιπολαιῶς καὶ τυχαίως νὰ ἐκλέγωσι τοὺς συμμάχους καὶ προστάτας ἐξωθέν. Ὅταν ὅμως ἐκλέξωσιν αὐτοὺς, τότε ὀφείλουσιν νὰ ἦνε πιστότατοι καὶ προθυμότεροι σύμμαχοι καὶ κεκηρυγμένοι ἐχθροὶ τῶν πολεμίων αὐτῶν. Ἡ πολιτικὴ ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσιν ἡ ἐπαρφοτερίζουσα οὐ μόνον ὀφθαλμῶν ὀφείλειαν, ἀλλὰ καὶ μέγιστα μερίστην βλάβην δύνανται νὰ ἐπιφέρῃ. Ὅταν ἐπιστῇ σπουδαῖος κίνδυνος, μὴ ἔχοντες οἱ λαοὶ προπαρεσκευασμένους φίλους προθύμους εἰς τὸ νὰ ὑποστώσιν ἀληθινῶς μετ' αὐτῶν πάντα κίνδυνον, ἀναγκάζονται ἢ νὰ γένωσι δοῦλοι τῶν πολεμίων, ἢ φεύγοντες τὴν δουλείαν νὰ γένωσιν ἀνάστατοι μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐγκαταλείποντες τὴν πατρίδα (1). Ἀλλὰ πῶς Θεοῦ! ὡς προσέχουσιν ὅσοι τῶν λαῶν εἶνε ζηλωταὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐλευθερίας καὶ ἀξιοπρεπείας μῆτε εἰς πολλὰς σχέσεις πρὸς τυράννους νὰ ἔρχονται μῆτε πολλὰν ἐμπιστευομένην πρὸς τὰς ὑποσχέσεις καὶ τοὺς λόγους τῶν βασιλέων νὰ ἔχουσιν· διότι οἱ μὲν τύραννοι, ὡς φύσει ἀποτραφεμένοι τὴν ἐλευθερίαν, ἐκ παντὸς ζητοῦσι νὰ καταπιέξωσι πᾶσαν αὐτῆς ἐκφάνειν (2), οἱ δὲ βασιλεῖς ὑπομείνουσιν ἀέριον τὴν διαγωγὴν αὐτῶν μόνον κατὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, οὐδέποτε δὲ οὐδαμῶς κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ πρέποντος καὶ τοῦ καλοῦ, οὐδὲ κατὰ τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους συμπαθείας, ὡς ἄλλως καὶ πᾶντῃ ἔρημος εἶνε ἡ ψυχὴ αὐτῶν. Οἱ τοὶ προσηλάλουν μὲν τὸ κατὰ ἀρχὰς τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας καὶ φίλους προσκαγορεύουσι καὶ συμμάχους τοὺς καινωτέρους τῶν αὐτῶν ἐλπίδων, ἀλλ' ὅμως, ἀφοῦ ἐπιτύχωσιν ὅτι προέθεντο, πᾶντα μεταβάλλουσι διαγωγὴν καὶ μεταχειρίζονται τοὺς ἐμπιστευθέντας αὐτοὺς οὐχὶ συμμαχικῶς, ἀλλὰ δεσποτικῶς πλέον (3), καὶ καθόσον φύσει πᾶσα μοναρχία τὸ μὲν ἴσον ἐχθαίρει, ζητεῖ δὲ πάντας, εἰ δὲ μὴ ὅσον τὸ δυνατόν· πλεῖστοι, νὰ ἦνε ὑπήκοοι αὐτῶν καὶ εἰς αὐτοὺς νὰ περὶαρχῶσιν (4). Οἱ βασιλεῖς φύσει οὐδένα νομίζουσιν ἐχθρὸν οὐδὲ φίλον, μετροῦσι δὲ τὰς ἐχθρας καὶ τὰς φιλίας αὐτῶν ἀείποτε κατὰ τὸ ἐκτενὲς συμφέρον (5).

Ἡ βασιλεία εἶνε τὸ μέγιστον ἀρεθόν, τὸ

- (1) (4, 32)
- (2) (8, 1, β, 6)
- (3) (2, 47, 5, 16, 24, α)
- (4) (25, 5, 8)
- (5) (2, 47, 5)

ΠΕΡΙ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

§ 8. Ἡλ' ἡ θρησκεία, ἐξ ἧς ὡς ἐν ὁρίζῃ ἀνατέλλει καὶ ἀναφύεται ἡ ἠθικὴ, καθὼς καὶ πᾶσα ἐξουσία, ἔχει ἀνάγκην λειτούργειν. Εἶναι δὲ φοβερὰ ὁπιοῖα τὸ διατείνεσθαι, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν θρησκείαν ἄνευ λειτουργῶν τῆς θρησκείας. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἐναντίον τῆς φύσεως τοῦ πράγματος. Ὅπως ὁ καρπὸς εἶναι προϊόν ἀναγκαῖον τῆς ζωῆς τοῦ δένδρου, οὕτως καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ καὶ δημοσίαι λειτουργία, ἡ διὰ λειτουργῶν ἐκδηλουμένη, εἶναι ἀναγκαῖον ἐποτέλεσμα τῆς θρησκείας. Ὅπως δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἄνευ δικαστῶν, στρατιωτικὴν ἐξουσίαν ἄνευ στρατιωτῶν, οὕτως καὶ θρησκείαν ἄνευ λειτουργῶν τῆς θρησκείας. Οὕτω δὲ γίνεται πάντοτε καὶ πανταχοῦ κατὰ τὴν ἀνέκαθεν παράδοσιν τῆς ἀνθρωπότητος.

§ 9. Οἱ δὲ λειτουργοὶ τῆς θρησκείας, ἥτοι αἱ κληρικοί, εἶναι ὡρισμένοι οὐχὶ μόνον νὰ τελῶσι τὰς διαφόρους λειτουργίας τῆς τοιαύτης καὶ δημοσίας λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ὑπόδειγμα ἠθικῆς ἔργου πρὸς τὸν λαόν, ὡς ἐπὶ τὸν ὅτι οὗτοι τοιοῦτοτρόπως νὰ ἐπιδρῶσι διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς διδασκαλίας, καὶ διαπλάττωσι τὸ ἦθος τοῦ ποιμνίου, χρησιμεύοντες ὡς τύποι καὶ ὑπογραμμὰ αὐτοῦ. «Τύπος, λέγει ὁ Θεὸς Ἀπόστολος πρὸς τὸν Ἁβραάμ, γένου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἐγγείᾳ (Α', Τίμ. 2, 12). Καὶ πρὸς Τίτον» «Περὶ πάντων σεαυτὸν παραστήσεις ὡς ἄνθρωπον ἔχοντα, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδικοφθοῦντα, σεμνότητι, λόγον ὀρθόν, ἐκτελέγωντα, ἵνα ὡς ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, μὴδὲν ἔχον περὶ ὧν λέγειν φάδλον (Τίτον β', 7). Καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, «Ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνίον τοῦ Θεοῦ... αὐτοὶ γινώσκοντες τὸ ποιμνίον (Α', Πέτρος 4, 9)».

§ 10. Ἀλλὰ διὰ τὸ ἀποκτήσωμεν τοιοῦτους κληρικούς, δεόν ἐξ ἀκαλῶν δυνάμεων νὰ ἐκπαιδευώμεν αὐτοὺς κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ ποτίσωμεν μὲν τὴν νύμφην τῆς ἐκείνης, καὶ διὰ σιμύσεως, οὕτως εἰπεῖν, ἐκτρέψωμεν τοὺς φύσει ἀγαθότερους, ἠθικωτέρους καὶ εὐφροσύνη, καὶ οὕτω κατεστήσωμεν αὐτοὺς ποιμένας καὶ διδασκάλους. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀνάγκη συστάσεως ταμείου ἐκκλησιαστικοῦ, καὶ διὰ τούτου σχολῶν ἐκκλησιαστικῶν κατωτέρων, μέσων, (ἐν αἷς καὶ ἡ Ῥιζάρειος σχολή, ἀφοῦ λάβῃ διεύθυνσιν ὅλης ἐκκλησιαστικῆς καὶ τελειοποιήσῃ), καὶ μίας ἀνωτέρας, ἢ ὡς ἀποτελέσει τελεία θεολογικὴ σχολή, ἀλλὰ κεραιώμενη τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολῶν δεόν νὰ ἦναι ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας. Φρονῶ ὅτι ἐξ κατώτερων, δύο μέσαι (ἐν αἷς καὶ ἡ Ῥιζάρειος σχολή), καὶ μία ἀνωτέρα εἶναι ἀρκούντα.

Χ. ΠΑΠΑΜΑΡΚΟΥ.

- (1) (10, 40, 9).
- (2) (7, 14, 8).
- (3) (4, 87, 3).
- (4) (5, 20, 13).
- (5) (2, 59, 6, 5, 11, 6, 11, 13, 8).
- (6) (11, 13, 5, 1, 85, 7).
- (7) (8, 6, 10 καὶ ἐξῆς).

(1) (2, 50, 11, 2, 47, 1).

(2) Ἀποστ. 20.

(3) 9, 9, 11 καὶ ἐξῆς Ἀποστ. 53.

(4) (2, 61, 11).

(5) (8, 20, 11).

(6) (8, 38).

(7) (8, 2, 2).

(8) (21, 17, 1).

νά χειροτονούνται. Ἡ δὲ χειροτονία νῦν ἐξαργύρεται οὐχὶ ἐξ ἐγγυήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς θελήσεως, τοῦ ἡθικοῦ χαρακτηρησίου, τῆς παιδείας, καὶ τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως. Διότι ἡ βίη παρὰ Θεοῦ ἐπλάσθη, καὶ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος. Χωρὶς χάριτος, μέλανος, γραφίδος καὶ χειρὸς εἶναι ἀδύνατον νὰ γράψω τὰ νοήματα καὶ αἰσθημάτων μου.

Ἡ δ' ἐγγύησις εἶναι πάντῃ περιττή, εἰάν λειτουργοῦντος ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, ὑπάρχοντι τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως. Ἐπειτα τί θέλω τὴν ἀνὴρικαν ἐροσπουδαστὴν νὰ χειροτονήσω ἱερέα, λόγῳ, ὅτι ἔδωκεν ἐγγύησιν; Βεβαίως τοιοῦτον ἀνθρώπου χειροτονῶν, εἰσάγει λύκον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν κατωτέρων σχολῶν ἀποσπασθέντες μαθηταὶ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ τραπῶσιν εἰς ἄλλια στάδια, μηδὲν βλαβέροντες, μάλιστα δὲ μεγάλως ὠφελιθύνοντες, διότι ἐκπαιδεύθησαν καὶ ὠδηγήθησαν πρὸς τὴν εὐδοκίαν καὶ τὴν ἐρετὴν ἐν ταῖς κατωτέροις ἱερατικαῖς σχολαῖς.

Καὶ πάλιν οἱ ἐκ τῶν μέσων σχολῶν ἀποφοιτήσαντες ἡθικώτεροι καὶ εὐφυέστεροι νοοῦν καὶ εἰσάγονται εἰς τὴν ἀνωτέρω σχολήν, ἥτις ὡς ἐποτελῇ τελείαν θεολογικήν. Οἱ δὲ ἐνταῦθα διατρίβοντες τὰς ἐκτακτὰς σπουδὰς νὰ χρησιμεύωσιν ὡς καθήκοντα τῆς θεολογίας, τῶν ἐκτὸς μαθημάτων, ὡς ἱεροκήρυκτες, ὡς ἐφημέριοι τῶν πρωτευουσῶν τῶν νομῶν, ὡς ἀρχιερεῖς.

§ 11. Ἄλλ' οἱ κληρικὸι δέον νὰ ἐπιθυμῶσιν ἐπὶ τὴν ἡθικὴν διέπλυσιν τοῦ λαοῦ οὐχὶ μόνον διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, ἀλλὰ καὶ τῆς διδασκαλίας, ἀναπαύσαντες τὰ ἄρθρα τῆς ἀρετῆς, καὶ ζωηρῶς παριστάμενοι τὰ διέθρητα ἀποτελέσματα τῆς κακίας. Ἠδέσκει λοιπὸν νὰ ᾖναι διδασκαλὶα καὶ ὁ λόγος.

Πρὸς τοῦτο ὅμως ἡ Ἐκκλησία ὁφείλει νὰ παρορῇ αὐτοὺς τὰ μέσα. Ὅπως εἰς τὰς χεῖρας τῶν κληρικῶν πρὸς τὴν τῶν δικαίων ἐροσπραξίαν ἡ Ἐκκλησία ἔδωκε τὰ διάφορα λειτουργικὰ βιβλία, ὅντων εὐχολόγιον, παρακλητικὴν, μνησταῖον, πεντηκοστήριον, κτλ., οὕτω πρέπει νὰ δώσῃ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ διὰ τῶν ἐφημερίων, λεξικῶν πολυτυμῶν, περιέχον κατὰ λεξικογραφικὴν τάξιν λόγους περὶ δικαίων θεμάτων ἡθικῶν, ἥτοι περὶ πάσης ἀρετῆς καὶ κατὰ πάσης κακίας. Ὡστε οἱ ἐφημέριοι ἀναγιγνώσκοντες καὶ ἀντισταῖντες ἐξ αὐτῶν νὰ διδάσκωσι τὸν λαόν.

Ἀλλὰ τὸ πρῶτον δὲν εἶναι τῶσαν εὐκολον νὰ κατορθώῃ διὰ τοῦτο, ὡς ἡδυνάτω τις νὰ φαντασθῇ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται νύξιν μεγάλοι καὶ πολλοί, εὐσεβεῖς τε καὶ καλλιλογικοί, καὶ χρόνος μακρὸς, καὶ μέσα ὀλίκα ἄφθονα. Κατ' ἀρχὰς ὅμως ἐκ τῶν ἐνόντων ἄς ἐκδοθῶσι κατὰ λεξικογραφικὴν τάξιν οἱ ἡθικολογικοὶ λόγοι, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἀειδύμων Μηνιότη, Θεοτόκη, Οὐρανίου καὶ εἴ τινας ἄλλων, καὶ οἱ ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς μελέταις εἶτα ἐκ τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων καὶ διδασκάλων τὰ διάφορα ἡθικὰ τεμάχια, θρησκεία ἡ λόγος, καὶ διὰ τὴν παρρησίαν, ἀλλὰ πάλιν κατὰ λεξικογραφικὴν τάξιν.

Ἐξ ἁπαντος δὲ πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν τῆς συντάξεως τοῦ πολυτόμου λεξικοῦ πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπὸ ὅψιν τὰ ἐξῆς Γαλλικὰ λεξικά: La Bibliothèque des prédicateurs par le R. P. Vincent Houdry. Τόμοι 18, Paris, 1889. Dictionnaire de prédication. Morale. par l'Abbé C. Martin Τόμοι 10 Paris 1889. Dictionnaire des prédicateurs, ou Choix de Sermons entiers, prononcés par les auteurs les plus célèbres. Τόμοι 6 Paris, 1844: πρὸς δὲ οἱ διάφοροι ἡθικολογικοὶ λόγοι τῶν σπουδαίων ἱεροκηρύκων τῆς Εὐρώπης.

Τὸ λεξικὸν δ' αὐτὸ κατ' ἀρχὰς βεβαίως ἀτελές, ἀλλ' ἀδιακόπως παρὰ συλλόγου σφῶν ἀνδρῶν ἐξερ-

γαζόμενον καὶ βελτιούμενον καὶ πλουτιζόμενον με λόγους νέων θεμάτων (διὰ διαγωνισμοῦ πρὸ πάντων συντασσόμενος, ὅπως καὶ ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἐπιμέλεια ἀναρριπίζονται), καὶ εἰς νέας ἐκδόσεις τελειοτέρας ἀναδημοσιεύμενον δέον ν' ἐργασθῇται παρ' ἐκείνου ἐνοριακοῦ λαοῦ πρὸς ὕψος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, καὶ χρησιμεύῃ τοῖς ἐφημέριοις ὡς παροπλία πνευματική.

§ 12. Ἄλλ' ἡ μόρφωσις, ἀξιοπρεπὴς συντήρησις, καὶ παιδαγωγία τοῦ κλήρου ἐξαργύρεται κατὰ τὸ μέγιστον ἐκ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν πατέρων τοῦ ἔθνους, ἂν οὗτοι κηρύττουν τοῦ Θεοῦ καὶ θέλωσι τὴν κατὰ Χριστὸν ἡθικοποιήσιν αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως τὴν εὐχερὴ καὶ ὁσὸν οὐδὲν ἀπορροακτικὸν δι-οικήσιν αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης, καὶ συνεπὶς τὴν δυνατὴν ἐν τῇ παρούσῃ βίῳ εὐημερίαν.

Λέγω ἡ μόρφωσις. Διότι τίς θὰ νομοθετήσῃ καὶ θὰ συστήσῃ τὰς μνησθείσας σχολὰς; Τίς θὰ ἀναστήσῃ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον, ἐξ οὗ νὰ συντηρῶνται αἱ σχολαὶ αὗται καὶ ὁ κλήρος;

Λέγω ἡ ἀξιοπρεπὴς συντήρησις. Διότι τίς πρὸ πάντων θὰ παρορῇ τὰ πρὸς τοῦτο ὀλίκα μέσα; Βεβαίως καὶ νῦν, ὅπως ἔχουσιν τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπάρχει ποιά τις συντήρησις τοῦ κλήρου; Ἄλλ' αὕτη καταντῇ ἱπποτική, πλήρης περικλῶν καὶ ἐξευτελισμῶν, καὶ οὐδὲν ἔχει τὸ ἐπαγωγόν.

Λέγω ἡ παιδαγωγία. Διότι τίς θὰ παρορῇ τοὺς κλητευόμενους ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου, τῆς ἀνακρίσεως, καὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου; Τίς θὰ παρορῇ τὰ μέσα τῆς διαδικοσίας; Τίς θὰ παρορῇ διὰ τῆς βίβης τοὺς λοιπομένους; Τίς, καὶ διὰ τῆς βίβης ἐν ἀνάγκῃ, θὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀποφάσεις τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου; Ὅπως δὲ νῦν ἔχουσιν τὰ λεγόμενα ἐπισκοπικὰ δικαστήρια, ἀνευ ἀριστέρας δικονομίας, ἀνευ ἰδίων καὶ ἑαυτῶν ἀντικειμένων, ἀνευ τιμῶν καὶ ἐμπειρῶν δικαστῶν, εἶναι σχεδὸν νεκρά. — Ἔργον δὲ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὸ ἰπποτικὸν καὶ ἀρριπτικὸν, οὐχὶ δὲ τὸ πλέον μετέσχημα. Τὸ ὑπόμακρον τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἱστορικὸν καὶ οὐχὶ ἐξωτερικόν. Ἡ βία ἀντίκεινται εἰς τὴν πολιτείαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ βία ἂν διὰ τῆς ἀρετῆς εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ἐκκλησίας, αὕτη μεταβάλλεται εἰς Πασικήν, καὶ γεννᾷ μέσος καὶ ἀποστροφὴν πρὸς ἑαυτήν, καὶ συνεπὶς πρὸς τὴν χριστιανικὴν θεωρίαν.

Ἐκ τῆς Κυβερνήσεως, ἐπὶ λόγῳ, κατὰ τὸ μέγιστον ἐξαργύρεται ἡ ζωογόνησις τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς ὕψος καὶ τὴν δυνατὴν εὐημερίαν αὐτῆς τῆς πολιτείας.

Εἴθε δὲ ὁ ἄγιος καὶ πανταύριμος Θεός, ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἐκκλησίας, νὰ φωτίσῃ τοὺς πατέρας τοῦ ἔθνους καὶ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ἀναστήσιν τοῦ ἀγαθοῦ, πρὸς ἡθικὴν τοῦ λαοῦ διέπλυσιν κατὰ Χριστόν, ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

† Ὁ Μαρτυρὴς ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ.

ΛΙΘΟΙ ΔΡ ΠΘΙΚΟΝ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ.

Ὅπου ὑπερηφανία, ἐκεῖ καὶ ὕψους. Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ὁμιλεῖ συχρὰ περὶ Αὐτοῦ. — Ὁ Θεὸς εἶναι ὁκίαιος, ὁ δὲ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην εἶναι υἱὸς Αὐτοῦ. — Ὁ ταπεινὸς εἶναι καθ' ἑαυτὸν ὑπερλήστερος τοῦ ὑπερηφάνου. — Ὑπόφερε τὰς ἐλλείψεις τῶν ἄλλων, ἂν θέλῃς καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ὑποφέρωσι τὰς ἰδικὰς σου. — Ἡ ἀληθὴς δύναμις συνίσταται εἰς τὸ νὰ δαμῶν

τις τὴν ἰδίαν ὀργήν. — Ἡ ζωὴ ἄνευ ἀγάπης εἶναι χειροτέρα καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου. — Θέλεις νὰ ᾖσαι καλὸς χριστιανός; κόψε τὰ πάθη σου. — Οὐδὲν πρῶτον εἶναι τόσον πολέμιον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅσον αὐτὸς εἰς ἑαυτόν. — Ἡ χριστιανὴ γυνὴ εἶναι ἁγνή, ἐν τῇ ᾗδεται νηφαλία καὶ καθ' ὅλα πιστή. — Ἐνασχόλησις ἀνωφελὴς εἶναι τὸ ἐξετάζειν τὴν ζωὴν τοῦ ἄλλου. — Ἡ ταπεινότης ποιεῖ ἡμᾶς εὐαρέστους ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ πρᾶξις ἀπέναντι τοῦ πλησίον. — Προσφέρει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐλεημοσύνην ἀντὶ χρυσοῦ, προσερχθὲν ἀντὶ λιβάνου καὶ μετάνοιαν ἀντὶ σμύρνης. Καλλίτερον ὀλίγους πλοῦτους μετὰ δικαιοσύνης ἢ πολλὸς μετ' ἀδικίας. — Ἐν-θύμιον. Ἐν τῇ κατὰ τὸν παῖδον καὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων πολέμῳ ἔν ὁρμίῳν ταπεινοφροσύνης βαρύνει περισσύτερον ἢ χίλιαι ὀκτὸς τιμῶν. — Ὁ ἐν σιωπῇ ἐργαζόμενος τρώγει ἄρτον γλυκύν. — Ἐάν θέλῃς ν' ἀντιστήτε κατὰ τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἄλλου, πρᾶξάτε το μετὰ γλυκύτητος. Τὸ νὰ ᾖναι τις ταπεινὸς εἶναι ἀρετή, τὸ νὰ δεικνύται ὅμως μικρόφρων εἶναι κακία. — Εἶνε ἥδη ἐν μέγα κακὸν ἐκεῖνο μόνον τὸ μὴ πρᾶττειν οὐδὲν καλόν. — Τὰ τέκνα αὐξάνονται μετὰ φρονήσεως εἶναι μέγας θησαυρός. — Ἐχει μεγαλειότητα δύναμιν ἐν καλὸν παράδειγμα ἢ ἐκατὸν λόγοι. Εἰς τὴν βάσανον ὑποβάλλεται εὐχαρίστως τὸ γυνήσιον. — Ὁ ὑποκρινόμενος ἀγάπην, ἐν ᾧ τρέφει μῦθος, ἐπονειδίστως θέλει φρασθῇ. — Ἠδέσκει τις νὰ δοξάζῃ τὸν Θεὸν καὶ μιμῆται τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. — Πότε ἐν ἔθνος καθίσταται μέγα; Ὅταν ᾖναι δίκαιον. — Τὸ ἀληθεύειν, ἐάν δὲν ᾖναι συνήθως πλοῦτος, εἶναι ὅμως πάντοτε τιμὴ. — Εἰς τὸν φρόνιμον καθίσταται εὐκολός ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἰδίων καθηκόντων. — Ὁ Ἀπόστολος λέγει: Ἡ γυνὴ πολλὰς κινδυνεύει διὰ τὴν πολλὴν περιέργειαν. — Ἡ ὀργὴ δὲν ἀφίνει τόπον εἰς ἐπιείκειαν. — Τὸ μῖσος ἀνάπτει τὰς μάχας, ἡ δὲ ἐλεημοσύνη παρασκευάζει συγγνώμην εἰς τὸ ἔγκλημα. — Ὅτι δὲν εἶναι αἰώνιον, εἶναι ματαιότης. — Οἱ ἐλλείποντες κατὰ τὰς φρένας καὶ ἡ γυνὴ εἶναι ἐπιφοροὶ εἰς τὴν ὀργήν. — Ἐχεις πεντήκοντα φίλους; δὲν ἀρκεῖ ἔχεις ἓνα ἐχθρόν; εἶναι πολλὸν. — Ὁ φθόνος εἶναι πολλὰς ὁ πατήρ τῆς ὑποκρισεως. — Ὑπὸ ψευδὴ χεῖρ ἵσταται κεκοιμημένον τὸ μῖσος. — Ἡ θρησκεία εἶναι ὁ ἰσχυρότερος τῶν ἀνθρώπων σύνδεσμος. — Οἷκτος ἄνευ συνέσεως καταντᾷ σκληρότης. — Ὅστις ὑπολογίζει τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἐκδικήσεως οὐδέποτε ἐκδικεῖται. — Τίς εἶναι ἄνευ οὐδενὸς νόμου; ὁ φιλάργυρος. — Ὅστις δὲν πιστεύει ἀμύνει διαζύγιον μετὰ τὴν λογικὴν. — Ὅστις μισεῖ ἔχει ἐγγὺς τὴν ἐκδίκησιν. — Ἐάν δὲν θέλῃς τὴν ἀπελπισίαν ἀγάπα καὶ ἐργάζου. — Ἡ ζωὴ τοῦ ἁγίου εἶναι τὸ εὐαγγέλιον ἐν ἐπαρμολογίᾳ. — Καλλίτερον τὸ συγκατοικεῖν μετὰ λίαντος ἢ μετὰ γυναικὸς ὑπερηφάνου. — Ἄνευ ὕδατος

δὲν ἀνθίζει ἡ γῆ, οὐδὲ ἡ ψυχὴ ἄνευ δακρύων. — Ὁ ἐνασμενίζων νὰ ἐπιδεικνύται ὅτι εἶναι τι ὑπέρτερον τῶν ἄλλων πλανᾶται, διότι δὲν εἶναι τίποτε. — Ἡ ἀληθὴς τοῦ ἀνθρώπου δύναμις εἶναι ἐν τῇ σκέψει. — Τὸ καθυφέτερον πρᾶγμα εἶναι ἡ τιμιότης καὶ τὸ γλυκύτερον ἡ ἐλεημοσύνη. (Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ)

Ἐν Βενετίᾳ 12 Δεκεμβρίου 1889.

Σ. ΝΙΚΟΚΑΒΟΤΤΑΣ

Ἀρχιμανδρίτης

ΥΠΕΡ ΤΗΣ

Ψυχῇ μου, ἔσο εὐπειθής, μηδέποτε ἀπειθήσης· εἴν' ἡ εὐπειθεία ζωὴ· θάνατος ἡ παρακοή· περὶ ἀρετῆς, ἵνα ζήσης.

Ἐκείνους εἰς τὸ καλόν· εἰς τὸ καλὸν ἐπελθεῖ· καλὸν ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ· εἰς τὸν παράνομον ἰού· ὁπάκουε καὶ ζήθι.

Πρὸς σὲ ἐφοδμεν, ὦ Τίμω, τὸν νόμον καὶ τὰς καρδίας. Ἐπὶ οὐσον ἐξήν ὁρμήν· ὦ Κύριε μου, ὁδὸς ἡμῶν, ὁδὸς πνεύμα εὐπειθείας.

Κ. ΔΙΑΔΕΙΣΜΑΣ.

ΔΩΡΕΑΙ ΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΛΑΣΕΩΣ

Ὁ ἐν Αὐστρία κ. Χρίστος Βογιάρκος ἐπεμψε διὰ τοῦ κ. Α. Τ. Ψυδῆ 40 φρ. χρυσᾶ ὑπὲρ τοῦ ταμείου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ὁμοίως ὁ ἐν Θεσσαλίᾳ κ. Α. Α. Καρῆς ἐπεμψεν εἰς τὸ αὐτὸ ταμεῖον δραχ. 10.

Ὁ ἐν Βενετίᾳ νύξος τοῦ Ἀγίου Γεωργίου διὰ τὸ αὐτὸ ταμεῖον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου φρ. χρυσᾶ 30.

Ὁμοίως καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Σ. Νικοκάβουρας φρ. χρ. 5 καὶ ἡ κ. Μαργ. Κοβ. Ρωμανοῦ φρ. χρ. 5.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ.

Ὁ κ. Θ. Δόμιμος ἐδώρησεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς «Ἀναπάσεως» ἕν ἀντίτυπον τοῦ περὶ τῶν μαγνητικῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων συγγράμματός του.

— Ὁ κ. Ἀθ. Παπαχριστόπουλος ἕν ἀντίτυπον τοῦ περὶ τοῦ Αἵμου Τρικλωνίων ἱστοριογραφικοῦ πονήματός του.

— Ὁ κ. Ἰω. Καρκατσάνης τὸ δευτέρον μέρος τῶν ὁρθογραφικῶν του ἀσκήσεων.

— Ὁ κ. Γεννάδιος Θέμελις α') Τὰ ἑλληνικὰ εὐαγγέλια τοῦ ἱεροῦ τοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ β') ποίημα ὑπὲρ τῶν παθόντων ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς ἐν Μεγάλῃ Ρεύματι.

— Ὁ κ. Βαρθολ. Γεωργιάδης τὰ ἐξῆς συγγράμματά του α') Ἐρμηνεία εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια β') Ἐπιτομή τῆς ἱερᾶς ἱστορίας γ') Ἐπιτομή τῆς Λειτουργικῆς.

ΠΡΟΣ ΤΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΕΙ
ΤΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΙΜΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΤΗΣ «ΑΝΑΠΑΛΑΣΕΩΣ».

Τῇ 28 Ἰανουαρίου ἡμέρᾳ Κυριακῇ καὶ ὥρᾳ

2 μ. μ., παρακαλείσθε νὰ παραστήτε εἰς γενικήν συνέλευσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου. Τὰ ζητήματα περὶ τὴν ἐκαστολήσεται ἢ συνεδρία ἐσημειώθησαν ἐν ἰδιαιτέροις προσηκόντως, ἵτινα διενεμήθησαν ἤδη πρὸς πάντας.

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Ἐάν τις τῶν ἐν τῷ ἑξαετηρικῷ βιβλιοπωλῶν ἔχῃ ἐν σώματι τινὰ τοῦ ἐξαντληθέντος συγγραμματος τοῦ κ. Γ. Σκαλισσοῦ «Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη», παρακαλεῖται νὰ γνωστοποιήσῃ τοῦτο εἰς τὸν Σύλλογον, ὥπως διενεθώμεν πρὸς αὐτὸν τὰς αἰτήσεις τῶν ζητούντων.

Οἱ κ. κ. συνδρομηταὶ ὧσιν ἡ συνδρομὴ ἤρξετο ἤδη παρακαλοῦνται νὰ πέμψωσιν αὐτὴν εἰς τὸν ταμίαν τοῦ Συλλόγου κ. Αἰριβὸν Ἀκριβοῦ ἐντός ἐπιστολῆς διὰ τεχνουργικῆς ἐπιταγῆς ἢ χειρονομίσματος ἐλληνικοῦ ἢ οἷου· δῆποτε μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ κράτους, ἢ νὰ καταβάλλωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀνταποκριτὰς τοῦ Συλλόγου ἐπὶ διπλοτύπῳ ἀποδείξει ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Ταμίου ἢ ὑποταμίου, ὅπου ἀπάρχουσιν ἀνταποκριταί.

Ὁμοίως παρακαλεῖται καὶ πᾶς ὅστις καθύστερεῖ συνδρομὴν προηγουμένην.

Ἐὰς ἔχῃ ἑκαστος ὅπ' ἔχει ὅτι ἡ πρὸς τὴν «Ἀνάπλασιν» συνδρομὴ ἐκτός τοῦ ὅτι εἶνε ὀφειλὴ ἀπέκταντι ἐνὸς τόσου σπουδαίου περιουσιακοῦ, τὸ ὅποιον λαμβάνει, εἶνε καὶ ἀρωγὴ πρὸς ἕνα ἐθνωφελὴ Σύλλογον. Τοῦτο συνειδότες πολλοὶ ὄχι μόνον καταβάλλουσι προθύμως τὴν μικρὰν συνδρομὴν των, ἀλλ' ἢ καὶ περιπλέον τι παρέχουσιν ἢ καὶ ἄλλους ἐγγράφουσιν αὐθορμήτως συνδρομητάς. Πρὸς τοὺς πάντας ὀφείλει χερίτας ὁ Σύλλογος.

Ὁ κ. Ἰγνάτιος Μοσχάκης, ἐκδίδων προσεχῶς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς λόγους του, οὗς ἀπὸ γρηγορεῖ κατὰ καιρὸν εἰς διαφόρους ναοὺς τῶν Μθηνῶν. Ἐἰς τούτων εἶνε καὶ ὁ περὶ Προνοίας ὁριζῶς λόγος, ὃν ἐδημοσίευσεν ἡ «Ἀνάπλασις» ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κ. Π. Ἀν. Λάρακα Κόπρον· χρήματα ἐλήφθησαν· ἐχρηματοῦμεν. Συλλυπούμεθα ἐπὶ τῷ ἐπιθρόνῳ ἡμῶν δυστυχίαν· οὐδὲν προσφιλέστερον ἀγαθῆς συντροφίας, καὶ οὐδὲν λυπηρότερον τοῦ ἀπ' αὐτῆς ἀώρου μάλιστα χωρισμοῦ. Ἐν τούτοις ἡ πικρία παρέχεται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ δὲν ἐκτείνεται ὅπως τὸ μέτρον, ὅταν ἀναλογίζομεθα ὅτι ρέουσι τὰ παρόντα πάντα καὶ οὐκ ἔστιν ὅπου δὲν δύναται ν' ἀνακόψῃ αὐτὴ ἢ ὑπερβάλλουσα λύπη. Τίτρε δὲ πάντα γλυκαίνει τὴν ἐν τοῦ θανάτου πικρίαν ἡ χριστιανικὴ ἐλπίς, ἥτις διατυπώσεται εἰς τὰ δύο ταῦτα ἑρῆρα τοῦ συμβόλου τῆς

πίστεως ἡμῶν: «Προσδοκῶ ἐκστάσειν νεκρῶν. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Ἡ ἐλπίς αὕτη εἶνε νὰ γλυκαίνει καὶ τὴν πικρίαν τῆς ἐκστάσεως ὅρων κατὰ δόξαν. — κ. Ἡρ. Π. Ἀνδρῶν· ἡ συνδρομὴ σας καὶ τῶν δύο ἐτῶν ἐλήφθη· ἐχρηματοῦμεν. Ἡ παραγγελία σας διεβιβάσθη εἰς τὸ γραφεῖον τῆς «Ἐκστάσεως». — κ. Μ. Π. Ἀνδριανόπουλον· χρήματα τισύκων συνδρομῶν ἐλήφθησαν· ἐχρηματοῦμεν· ἐγράφημεν. — κ. κ. Γ. Ρ. Βόλου· Γ. Α. Μ. Ἀμφισσῶν Π. Ἰερ. Ψ. Κορυπῶν Σ. Μ. Κορυπῶν Ν. Σ. Ν. Ποταμίου Α. Δ. Χ. Δεσφίτης Α. Τ. Ξ. Τριγυλίου· χρήματα ἐλήφθησαν· ἐχρηματοῦμεν. — κ. Γ. Φ. Ἰερῶν, Ἀγ. Ὄρους· πάντες τοὺς συνδρομητὰς ἐνεγράφημεν καὶ ἐπέμψαμεν φύλλα διὰ τὴν αὐθόρμητον ὑμῶν τῆς «Ἀναπλάσεως» ἐνεργείας σας εἰς τὴν συγγραμμὴν, ἥς δὲν ἔχοντες ἀνέγκειν οἱ αὐτόκλητοι συνεργῶντες ὑμῶν τῷ ἁγίῳ, ἀλλὰ πολλῶν ἐχρηστικῶν τῶν ἐξῆς. Ἡ ἐπιστολὴ τῶν συμμάχων δόθηκε νὰ γένη πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν δι' ἐπιβέβαιον. Ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐπιστολὴ εἶνε ὁρισμένην παρέχονται εἰς τοὺς συνδρομητὰς εἰς μὴν τοῦ Ἀ. ἔτους ἀπὸ τῆς 10 δόξης, τὰ δὲ τῶν Β. ἀπὸ τῆς 10 προαναβεβαλωμένης, ἀπέναντι 10 δόξεων ἐνθ' ὅν παρέχεται ἐκδοτὴν εἰς τοὺς μὴ συνδρομητὰς. Τὰ χρήματα δόσαντες νὰ πέμψῃτε εἰς γραφεῖον τῆς ἐκστάσεως πρὸς τὸν ταμίαν τοῦ Συλλόγου κ. Αἰριβὸν Ἀκριβοῦ. — κ. κ. Β. Σχ. Αἰριβ. ἐχρηματοῦμεν ὑμῶν ἐλήφθη· ἀναγνωσθήσεται ἐν τῷ συμβολίῳ· τὸ φύλλον πέμπεται τεχνουργικῶς ὡς παραδείγμα τι γνωστοποιήσεται, ὡς ἀναπληρώσεται. — κ. Μ. Γ. Μ. Αἰριβίου. Ἐγράφημεν αὐτῶν. — κ. Α. Σ. Ἀλεξάνδρου· ἐπέμψαμεν καὶ ἐγράφημεν. — κ. Γ. Ν. Κ. Ἐκπαιδευτῶν γράφατε, παρακαλοῦμεν, τὴν πρὸς διακοπὴν τῶν αὐτῶν ἀπαιτήσεων συνδρομητῶν ἀνταποκρίσασθαι. — κ. Σ. Π. Ρ. Σουλῶν· ἐπιστολὴ σας ἐλήφθη· δι' ἐπιβέβαιον διανεμήσθαι. Ὡς δὲν ἔχει δύνατον νὰ περὶ τὴν εἰρήνην ὡς γράφατε ἀποστρέφει εἰς τὸν ταμίαν Ἀγ. Ὄρους δι' ἀποστρέφει χειρονομίαν, τότε μετὰ τὴν τῆσιν τοῦ πατρὸς δι' ἐπιβέβαιον. — κ. Β. Ζ. Μουτλήρη. Τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Σκαλισσοῦ «Ἐθνωφελὴ καὶ Ἐπιστήμη» ἐξητήθη· οὐδ' αὐτὸς ἡ κ. Κωνσταντίνου, καὶ οὐδ' ἐξητήσαμεν ἔχει πλέον ἡδονήθημεν ἐν ταύταις νὰ εἴρωμεν ἐν μόνῳ ἐν τῷ Συλλόγῳ, ἀλλὰ πρέπει νὰ περὶ δι' ἐπιβέβαιον, διὰ τὴν ἄλλαν ἀδύνατον. — κ. Α. Δ. Σ. Μουτλήρη· νῦν συνδρ. ἐνεγράφημεν καὶ ἐπέμψαμεν. — κ. Β. Τ. Κ. Τησακίου· ἐνεγράφημεν· εἰσθε ἀξιοπερὶς δι' ἐγγυὴ προθυμίαν σας, ἐξ ἧς πολλὰ προσδοκῶνται. — κ. Β. Η. Νεοφύτου· ἐπέμψαμεν. — κ. Π. Γ. Π. Ὁδηγῶν· χρήματα διὰ Σ. Κ. ἀπεπείξαμεν συνδρομητὰς ἐνεγράφημεν· ἀνταποκρίσασθαι ἀνταποκριτῶν ἐπέμψαμεν· ἐχρηματοῦμεν. — Ἀρχ. κ. Α. Ρ. Γ. Μόσχου· ἐνεγράφημεν πέμποντες. — κ. Α. Ζ. Θεσσαλονίκης· χρήματα ἐπεπεσθῆσαν· ἐξητήθη ἐπέμψαμεν, ὥπως αἱ ἐχρηστικῶν δι' ἐνεργείας σας ὅπως «Ἀναπλάσεως», ἐξ ὧν πολλὰ προσδοκῶμεν. — Ἀρχ. κ. Σ. β. Νικ. χρήματα ἐλήφθησαν· γράφαμεν· ἐχρηματοῦμεν διὰ τὸν πλὴν ἐλπίαν σας. — κ. Χ. Γ. Τούχ· χρήματα ἐλήφθησαν· ἐκ παραδρομῆς δὲν ἐγένετο μυσία. Ἐχρηματοῦμεν διὰ τὰς μέχρ' ὅν ἐνεργείας σας, ἥς ἐπέμψαμεν· ὅτι δι' ἐνεργείας καὶ ἐν τῇ νῦν ἡμῶν διαμονῇ. — κ. Β. Π. Σ. Καλέας· συνδρομὴ σας ἐλήφθη· ἐνεγράφημεν. — Σ. β. Ἐπιστ. Τριγ. Κορυπῶν· ἀπὸ δεξιῶν ἐν ἐπιστολῇ καὶ σώματι Α. ἔτους ἐπέμψαμεν. — κ. κ. Α. Κ. Μουτλήρη· Σ. Σ. Χ. Αἰριβίου· ἐγράφημεν· ἀνταποκρίσασθαι, παρακαλοῦμεν. — Σχ. Αἰριβίου· ἐπιστολὴ ὑμῶν καὶ χρήματα, ἐλήφθησαν· ἐχρηματοῦμεν δι' ἐνεργείας σας, σώματα ἐπέμψαμεν.

Τύποις Α. Κολλαράκη καὶ Ν. Τριανταφύλλου
— Κάτωθεν τοῦ Δημοσχείου. —